

Arxiu històric FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Llengua i prejudici

Rafael Lluís Ninyoles

OCTUBRE 1970

FUNDACIÓ
Fundació
JAUME
Jaume
BOFILL
Bofill

-
- 1.3.2. La planificació.
 - 1.3.3. Orientacions.
 - 1.3.4. La meta.

 - 1.4. Procés a l'" intent secessionista ".
Méfiance anticatalane i tensions de classe.

 - 1.5. Bibliografia.

 - 2. Natura i funció dels prejudicis lingüístics.
 - 2.1. Les " parles maternes " :
el parany d'una ideologia.
 - 2.1.1. Introducció.
 - 2.1.2. Fatalisme versus autoconsciència.
 - 2.1.3. Els fets : Relacions sexuals,
socialització dels fills.
La doble norma.
 - 2.1.4. El pas a l'assimilisme.
 - 2.2. Anàlisi dels clixés lingüístics.
El prejudici estètic.
 - 2.2.1. Estètica i simbologia sexual.
 - 2.2.2. Material de mostra.

- 2.2.3. Sobre el valor de l'"esperit".
- 2.3. El caràcter contradictori dels este -
reotips.
- 2.3.1. Recapitulació.
- 2.3.2. La "circulació social de les per -
cepcions".
- 2.4. Dinàmica del prejudici.
- 2.4.1. Idealització versus denigració:
Les classes superiors.
- 2.4.2. Les classes mitjanes
- 2.5. Entre el xaronisme i la bufoneria.
- 2.6. Natura versus Cultura ?
- 3. Un excursus a la tercera via.

Índex de noms.

Índex de matèries.

1. MODEL I CATEGORIES D'ANÀLISI.

1.1. POLARITAT I DESEQUILIBRI LINGÜÍSTIC.

1.1.1. INTRODUCCIÓ.

És ja prou notori que, a despit dels canvis, la ideologia valenciana ha estat un reflex de la immobilitat. Encara que la situació sociolingüística s'ha vist transformada de manera decisiva -- pensem, per exemple, en els progressos de la castellanització --, les interpretacions i actituds dominants han pogut mantenir-se inalterades, incòlumes.

En un altre lloc hem tractat d'aclarir aquesta singular "paradoxa". El progrés accelerat de substitució lingüística, hi deiem, fou presidit al nostre país per ideologies estàtiques que mantenien una fantàstica compatibilitat entre les classes i els idiomes. En comptes de frenar aqueix procés, les ideologies jeràrquiques l'han activat ¹ : l'evolució ha estat, al capdavant, regressiva.

I aquesta ha estat la característica intrigant dels darrers cent anys de la nostra història. Sembla, doncs, que, durant tot aqueix període, l'únic procés efectiu ha estat la castellanització, sobretot la castellanització de les classes mitjanes urbanes. Mentrestant, la normalització encallava, paralitzada per la indecisió, diferida a caprici, subjecta a uns hàbits mentals antiquats i insostenibles.

La qüestió, en principi, és evident per a tothom. No existeix una altra alternativa concebible de superar el conflicte lingüístic que acarant-lo de front, despertant la consciència, i no ensopint-lo, escamotejant els aspectes vitals del problema. Certament, no és comprensible que un procés voluminós i difícil com una normalització " vulga ", ni puga, realitzar-se subrepticiament, " sense que la gent se n'adone ". Ara bé : aquesta consciència amb prou feines ha trobat una expressió adequada en el pla ideològic. L'actitud més generalitzada és encara la d'aquells contemporanis nostres qui, com deia Manuel de Pedrolo, " semblen pensar que les coses es fan totes soles, i que és preferible de no cridar l'atenció sobre aquest fer-se misteriós, que una discussió franca podria comprometre " 2.

No cal, ara, esforçar-se molt per a descobrir la motivació autèntica d'una actitud l'únic fruit segur de la qual és un avantatjós immobilisme. Però el temps ha anat endurint aqueixa positura reticent, i no són pocs els qui continuen afferrant-se a l'equívoc quan es tracta de traure a la llum pública els punts més ineludibles del conflicte. Aquesta resistència a una oberta acció normalitzadora -- per tants conceptes determinada -- és un mal símptoma, efectivament, si és cert, com remarcava maliciosament Alfred Adler, que, quan algú vacil·la massa a prendre una decisió, és perquè ja té decidit de no fer res.

Diguem tot seguit que la inhibició ideològica i l'equívoc, la manca d'idees constructives, no han estat sempre entre nosaltres una incongruència indesitjable i secundària,

sinó, ben al contrari, la clau aparent d'una estratègia : la fidelitat incondicional a l'statu quo al qual hom ja estava psicològicament integrat. No és, doncs, incompreensible ni la desgana moral, ni l'hàbit de reticència, ni l'horror al.lèrgic de tractar res que exigisca allò que C. W. Mills en digué " imaginació sociològica ". Altrament, la imaginació creadora resulta ésser, amb dissortada freqüència, una mena de perversió per aquells qui miren d'evitar enfrontar-se amb les alternatives més importants de la nostra societat. I és inútil d'insistir que, en molts del casos, l'equívoc i el confusionisme han estat pròpiament una maniobra calculada, més que no pas un simple expedient d'emergència que les circumstàncies imposaven. Les paraules de Carles Riba conserven, malgrat tot, la seua frescor intacta : " les ànimes dialectals s'han arrapat, han tancat els ulls i no han seguit; algú ha perdut l'esma i ell mateix no sap on para " 3.

Hom podria exemplificar aquest tipus d'actitud amb un cas concret; es tracta d'una d'aquelles constatacions elementals que han passat al grup de veritats perilloses. Molts autors han fet, quant al nom de l'idioma, delicats equilibris per trobar fórmules de compromís, que òbviament haurien d'ésser equívokes. Sembla superflu d'insistir ara en l'arbitrarietat de la contraposició valencià-català. Hom no sabria realment assenyalar enlloc aquesta frontera mitològica que ni tan sols elsampions de la nostra " independència lingüística " han pogut localitzar mai in situ. Tot aquell qui s'ha pres la molèstia d'estudiar una mica el va-

lencià, ha descobert la unitat palmària de la llengua catalana. A falta de millors arguments, els paladins del secessionisme lingüístic valencià es veuen reduïts a improvisar oposicions del tipus burumballa-encenalls, xulla-costella, etc. La qüestió real, però, és que al País Valencià hi ha hagut una por supersticiosa al terme " català ", que sol provocar reaccions virulentes entre els estrats superiors (= castellanitjats). I és de cara a aquests estrats que s'imposaria el subterfugi.

En efecte : fa ja un segle que V. W. Querol donava sistemàticament el nom " català " a l'idioma. Però la seua actitud no ha tingut massa seguidors. Col·locats en una incòmoda situació sociolingüística, molts autors han hagut de disfressar llurs íntimes conviccions -- l'evidència clamorosa --: la duplicitat era el virtuós terme mitjà, però tindria la seqüela de la mala consciència.

Tanmateix, hom pot assegurar que actualment es produeixen canvis que -- si fossen orientats conscientment -- portarien a una revisió profunda de la nostra situació sociolingüística. La principal novetat dels darrers anys ha estat la creixent democratització de la Universitat, que ha tingut repercussions sociolingüístiques clares i immediates.

De fet, la joventut estudiant -- majoritàriament de llengua materna castellana, per raó del seu origen majoritàriament burgés -- denunciaria aquella actitud injustificable. Ben segur, la seua positura impugnava tot l'artefacte ideològic vigent i exigia una manera radicalment nova de plantejar la qüestió de l'idioma. D'una banda, l'extracció burgesa d'aquest sector el capacitava per a contemplar el conflicte " des de

5

fora ". Aquesta condició eximia, com és lògic, els seus plantejaments dels prejudicis i de les inhibicions (auto-odi, recerca d'un status social de prestigi, etc.) més estesos en d'altres nuclis de la societat valenciana. D'altre cantó, la joventut universitària venia a fer practicable un carreró sense eixida, revelant el caràcter " reversible " de la castellanització dins els estrats mitjans i elevats del país. Com feia observar recentment Josep Melià, " molts universitaris valencians han pogut fer constar en llurs escrits que " llur llengua materna " i " vernacla " ha estat la castellana. I que si han adoptat la catalana com a pròpia no ha estat per cap argument retrospectiu. Una solidaritat entre els estudiants i els interessos del poble ha posat en evidència com els mecanismes de dissolució popular eren també expressions de l'instint d'autodefensa de l'oligarquia " 4. Sembla inútil de dir que aquest sector d'estudiants no sols hauria d'oposar-se a una valoració prejudiciosa i jeràrquica de l'idioma, sinó a tota la seua implicació localista. " En les noves generacions intel.lectuals de les Illes i del País Valencià -- avançava Fuster ja fa uns anys -- no pot influir més, d'ara endavant, la temptació localista. Si un senyal clar presenta el panorama actual d'aquestes regions, és el d'un ratund dessistiment dels prejudicis diferenciadors " 5.

Hi havia, doncs, alguna cosa d'incomparablement nova i positiva en aquest nucli intel.lectual que -- identificant-se amb uns interessos socials i culturals molt diversos dels seus de classe -- rebutjaven per primera vegada qualsevol

concepció determinista i estàtica del conflicte. Abandonant la plàcida perspectiva dels seus " iguals " (= castellanitzats i burgesos), els joves universitaris denunciarien una situació que, denigrant el poble i el país, ofenia llur pròpia dignitat.

No cal recordar que els qui originen una consciència social rarament pertanyen al sector d'aquells dels quals des- perten la consciència. Front als hàbits defensius i immobilitzadors -- basats en la inviolabilitat de la " llengua materna " (=l'statu quo) --, la joventut universitària forçava la descongelació lingüística, la normalització. El català no quedava " definitivament " reduït a les persones privades de poder usar el castellà. Tot al contrari : era vindicat pels sectors socials més dinàmics, formant part d'una visió prospectiva. Aquest fet constitueix, sens dubte, un punt d'inflexió en el desenvolupament del conflicte lingüístic valencià. Ara és, doncs, una qüestió vital que siguem capaços de desenrotllar una direcció intel.lectual que done sentit als esdeveniments. D'altra banda, és la revisió constant del que puga semblar-nos un nou progrés l'únic que pot preservar-nos de barrejar un optimisme irreal en la interpretació de les recents experiències.

L'objecte d'aquest estudi és de proposar uns models o esquemes que permetan d'explicar, amb la major simplicitat, l'inesgotable i torbadora varietat d'ideologies lingüístiques amb que entropessem a cada pas. La insistència que hi pose en els aspectes cognoscitius o afectius del problema -- aquelles que pertanyen al domini de la sociologia del coneixement --, pot ésser ben comprensible, atesa la ~~xxxxxxxxxxxx~~ manca

gairebé total d'estudis que s'ocupen d'analitzar la qüestió des d'aqueix angle. Com apuntava recentment F. Vallverdú, " no deixa d'ésser sorprenent l'oblit en què s'ha tingut un factor tan important com la ideologia en relació amb la problemàtica lingüística " ⁶. En la mesura en què els individus, per a bé i per a mal, pensen, aqueix " oblit " sembla, en efecte, del tot insensat, estrany i peculiar. El ~~nostre~~ ^{meu} propòsit actual és d'insistir en l'estudi d'aqueixa problemàtica complexa que em propose reagrupar sota el nom d'" ideologies diglòssiques "; qüestió que vaig intentar d'abordar per primera vegada de forma sistemàtica en un anterior estudi (Conflicte lingüístic valencià, 1969). D'una part, miraré d'explicitar algunes de les idees que, en aquella avinentesa, vaig ~~xxx~~ confiar, equivocadament o no, a la imaginació constructiva dels lectors; d'altra banda, pretenc d'oferir alguns nous punts de partida per a la comprensió del conflicte lingüístic valencià. Aquest intent ha de partir d'una distinció prèvia, que s'em fa del tot indispensable per tal de construir els esquemes d'estructura ideològica : aquella que comença ja a establir-se, i cada vegada més clarament ⁷, entre els fenòmens de " bilingüisme " i " diglòssia ". La seua comprensió exacta continua essent fonamental per a entendre un punt que, lamentablement, els polítics i littérateurs venen desenfocant de forma sistemàtica.

1.1.2. DE L'AUTOBIOGRAFIA A L'ESTRUCTURA.

Vam mantenir que el conflicte lingüístic valencià és un veritable sistema en que " tot " s'intermenté.⁸ Naturalment, postular la coherència global d'l conflicte, enllà de les ex-

peritències o vivències individuals (dels " plantejaments autobiogràfics "), sembla un supòsit indispensable per a abordar-lo frontalment.

Així com hi ha una macroeconomia i una macrosociologia, per damunt de la microeconomia i la microsociologia, és del tot indispensable d'inferir que també existirà, i existeix, una macrosociolingüística, al costat d'una microsociolingüística. Tots dos nivells no deuen ésser confosos. I la seua confusió constitueix un exemple del que en altre lloc designàvem " contracció del símbol " o reduccionisme. És evident que tant el nivell macrosociolingüístic com el microsociolingüístic cal que siguin estudiats, i relacionats, però el reduccionisme es prestarà sempre a usos ideològics. Ens serà permès de cridar l'atenció prèviament sobre aquest punt, atés que els procediments d'enquesta comencen a obrir-se camí en un esforç per a eliminar les intuïcions més o menys genials. Tanmateix, els nous usuaris de la " sociologia empírica " no deuriem oblidar a l'hora de realitzar les seues investigacions " empíriques ", l'extraordinària fragilitat del mètode de " sondeig ", si, amb ell, hem pensa obtenir del subjectes unes reaccions " lliures de tot prejudici " o ignora l'engranatge econòmic polític que impedeix l'individu de reaccionar de forma " espontània ". Ben sovint, aqueixes investigacions són només representatives d'" ambients " i mancades, per tant, de significació estructural. La investigació d'aquest tipus ha resultat moltes vegades estèril, i ha vingut a constituir una forma de reduccionisme o d'inhibició metodològica, orientada en un formi-

dable desconeixement de la realitat social. Per bé que aquest tipus d'investigació cal que siga realitzada -- fóra absurd de negar la seua validesa --, cal dir, també, que de per ella mateixa, és a dir : sense l'ajut d'un bagatge conceptual i estructuralista pertinent, serfem conduïts a una perspectiva amxorfa i sociològicament insignificant. " D'una forma que em sebla decisiva -- recordava Lévi-Strauss --, Marx ha ensenyat que no s'edifica pas més la ciència social sobre el pla dels esdeveniments que la física a partir de les dades de la sensibilitat : la finalitat és construir un model, estudiar-ne les propietats i els diferents tipus de reacció que manifesta al laboratori, per a aplicar tot seguit aquestes observacions a la interpretació d'allò que passa empíricament i que pot ésser ben allunyat de les previsions " ■. Des d'aquestes consideracions caldrà que eixim al pas de l'objeció tòpica que l'estudi -- en cru -- dels " fets " s'ocupa de l'" és " empíric, i no pas del " deure ésser "; opinió basada en la confusió ingènua entre l'anàlisi d'estructures i la distorsió ideològica d'uns fets no estructurats o de descripcions atomitzades.

Però és prou comú que aquell reduccionisme ideològic siga espontani i irreflexiu, i no pas un sofisma conscient -- és a dir, que es tracte d'un simple paralogisme ingenu. El pas de la " mentalitat insincera " a la " ideologia intencionada " (Mannheim) és, ben sovint, imperceptible. Però miraré d'assenyalar un exemple en que el reduccionisme fonamenta la distorsió ideològica. Prenguem una observació incidental : " És possible -- diu -- que el fet català se'l consideri normal perquè prèviament se n'ha fet una re-

j n

ducció folklòrica " (O. Fullat) ⁹. Si ens referim, específicament, al " fet lingüístic ", el que vol dir-se es que reduir l'ús del català a les manifestacions joc-floralesques, ^{aquests} ~~o~~ considerar-les com el ~~seu~~ reducte o " reserva " natural, ^{de l'idioma} és una forma de negar d'arrel la viabilitat d'una cultura. No cal ésser sociòleg per a veure clara ~~xx~~ el to ideològic d'unes afirmacions com les de Josep M. Girone-lla a propòsit de la " jurisdicció " ^{literària} del català ~~com a idioma~~ ~~literari~~ : "Escribo en castellano -- diu -- porque para el tipo de literatura que quiero hacer me sirve más que el catalán. Ahora bien, si escribiera poesía lírica, o canciones -- y pienso escribir canciones -- utilizaria el catalán ". Fins ací una simple declaració d'interessos. A partir d'ací hi trobem la distorsió ideològica : " Por otra parte -- afegeix --, tanto como el idioma que se elige, importa la mentalidad ¹⁰. Y mi mentalidad es catalana, ampurdanesa, aunque escriba alfombra en vez de catifa (...). Todo eso me recuerda (...) a un señor de Lérida que ponía verde a Pau Casals porque tocaba el violoncelo en vez de tocar el flabiol (...), a lo mejor así nos entendemos. Me asustan un poco los Jocs Florals. No lo puedo remediar. Y las metáforas a base del cel blau. Y els pastorets ". "

És de sobres conegut que tots els teòrics de l'assimilisme han desitjat de preservar alguns dels trets culturals de les minories. Els immigrants no anglòfons dels EE. UU. han comprovat, per exemple, una resistència per part dels sectors dominants a mantenir llur vinculació cultural d'origen, però també han ~~xxxxxxx~~ pogut comprovar com aqueixos mateixos sectors que els refusaven en llur plena

personalitat diferenciada, consideraven amb acusada comlaen-
ça certes característiques llurs : potser la cuina francesa,
els Negro spirituals, les dances poloneses o el dia de Sant
Patrici.¹² Però centrar el grau d'acceptació només a uns
trets determinats és una forma de disfressar l'hostilitat,
i d'expressar un prejudici tan incompatible amb l'autèntica
comprensió intercultural com la identificació del " fet ca-
talà " amb el flabiol o la barretina, la llauradora o la
paella. En el nostre cas concret, J. M. Gironella partia
d'una reducció incial (català = idioma líric), la qual
preten de justificar amb una ideologia peculiar de tipus
folklorista. Però, en tot cas, una actitud com aquesta
no podrà ésser acarada convenientment des d'un angle pura-
ment " lingüístic ", perquè el problema real és si l'estigma
que Gironella posa al català, com a idioma líric i joc-flo-
ralesc, rau en el " geni " de la llengua o està fonamentat
en motivacions extra-tèdriques, en el seus desitjos i inte-
ressos particulars i autobiogràfics. L'atribució d'una
" essència " o " aptitud innata " a qualsevol idioma pertany
al domini de la mitologia, més que no al regne de l'experièn-
cia real. És possible que per a les ments conservadores del
segle passat, la creença que el català " havia d'ésser "
un idioma d'" afectes sagrats " fos una distorsió operativa
-- si podem dir-ho així --; però avui ja, certament, no. En
l'apreciació d'aquestes reaccions serà sempre útil de distin-
gir el que és una valoració correcta de la realitat sociolin-
güística i el que, ben sovint, no és més que una resposta
afectiva basada en una forma de pensament estereotipat.

Per a passar de l'autobiografia, i del pensament ideològicament determinat, a l'estructura necessitem desllindar prèviament els conceptes de " bilingüisme " i " diglòssia ". Donat que aquesta distinció ha estat tractada àmpliament en un anterior estudi ¹³, ens limitarem ací a fer-ne tan sols una sucinta referència.

Des d'una perspectiva estructural, és cada vegada més evident que la idea de " bilingüisme ", amb totes les seues implicacions ideològiques, ha vingut a expressar el que Karl Mannheim va anomenar " ceguesa sociològica ". Entenc que el bilingüisme és, abans que res, un concepte " biogràfic ", propi del capteniment lingüístic individual. No hi ha " pobles " bilingües, sinó tan sols individus bilingües, o grups ben circumscriïts. Del segon no cap inferir el primer. De la mateixa manera que no podríem parlar de pobles hepàtics, i sí d'individus que pateixen còlics hepàtics : tret naturalment que ens vulguem imaginar un fetge col·lectiu. La diferenciació entre " bilingüisme natural " i " bilingüisme ambiental ", feta a casa nostra per Badia i Margarit, sembla introduir un element de confusió innecessari ¹⁴. El bilingüisme és, essencialment, un assumpte privat o quasi-privat. Fa referència a la biografia individual o als limitats contorns en que determinats individus viuen. El seu estudi correspon a la psicolingüística.

Ara bé : si cerquem les causes d'aquest fenomen haurem de trobar-les en l'estructura de la societat sencera i en el caràcter de les seues institucions bàsiques (econòmiques, educatives, religioses, etc.). Aleshores necessitem un

concepte més ampli que done raó d'aqueix context sociocultural dins el qual, sovint, es produeix; concepte que ens situa al nivell de la (macro)sociolingüística. El mateix Badia ha vist la necessitat de fer una distinció aproximada: el bilingüisme natural -- diu -- " és el que caracteritza els fills de pare i mare de llengües diferents, o els qui, per una raó semblant, es troben en contacte amb dues llengües des d'abans mateix del començ de la vida conscient "; el " bilingüisme ambiental " és el que ofereixen, en general, les llengües minoritàries, en conviure amb la llengua oficial de l'Estat (o amb la llengua que, dins l'Estat, té més potència i vitalitat ".¹⁵ La seua concepció del bilingüisme " ambiental " ens aproxima, bé que de forma imprecisa, al que, a partir del 1959, ha vingut denominant-se diglòssia, mentre que la idea de " bilingüisme natural " queda ^{ria} reduïda, avantatjosament, a una simple definició de " bilingüisme ".

Abans, però, d'ocupar-nos de la diglòssia, com a concepte (macro)sociolingüístic, remarcarem que gran part dels investigadors ^hafegeixen una segona qualificació a la idea del bilingüisme : a més de tractar-se d'un concepte psicològic, quasi-biogràfic, aquest comporta un mateix, o similar, estatut de poder i de prestigi en tots dos idiomes. Implica que un idioma estiga al costat de l'altre, almenys en principi : en un mateix pla ¹⁶. Aquesta matisació es troba, però, absent en la definició de bilingüisme (ambiental) proposada per Badia.

Per diglòssia avui s'enten la superposició de dos idiomes, o de dues varietats lingüístiques, un dels quals -- que ocupa un nivell superior de poder i prestigi -- es considera

" alt " (A) i s'usa en les relacions " formals " (la vida pública, l'ensenyament, etc.). L'altre es considera " baix " i s'empra, quasi exclusivament, amb caràcter familiar i col.loquial.(B).

Però subratllem, d'antuvi, que parlem de nivells de poder i de prestigi, i no ~~pas com~~ ^{d'} aptituds ingènites, que determinassen aqueixa jerarquització. El que, de moment, volem significar és que hi ha dos nivells A - B : hi ha més poder i més prestigi en un idioma que no en l'altre. Ja veurem, tanmateix, com aquesta polaritat esdevé ideològica : prejudiciosa.

La diglòssia, tal com ha estat definida, fa, doncs, referència a un tipus d'organització lingüística a nivell sociocultural. Una situació diglòssica, a diferència dels eventuals bilingüismes individuals, és sempre un assumpte públic, d'estructura. Ens explica ~~què hi ha~~ sovint que hi ha enllà dels bilingüismes particulars que els individus poden experimentar en situacions particulars : té a veure amb la societat i amb la història, i no sols amb els limitats ambients que semblen oberts a la nostra constatació directa.

1.1.3. LA IDEOLOGIA : DESIGUALTATS INGÈNITES.

L'investigador, quan considera les dimensions de poder de la vida humana, igual que d'altres fenòmens socials, ho fa d'una manera " neutra " -- almenys, així s'ho pensa. Però la gent dessapassionada és ben escassa; tothom tendeix, en una mesura o en altra, a racionalitzar els seus propis prejudicis o els seus sentiments preconcebuts. Però que fa

a la nostra preocupació concreta, gran part de la gent ~~XXXX~~
~~XX~~ se senten inclinats a suposar que existeixen alguns tipus
de qualificació intrínseca, congènita, que distingeixen,
per a bé o per a mal, uns idiomes d'uns altres. Per regla
general, la persona amb prejudicis explica, com recordava
W. G. Allport, ~~•~~ de mode quasi invariable, la seua actitud
negativa en funció d'alguna qualitat, aptitud o " essència "
objectable que distingeix el grup o la cosa menstinguts 17.

Donat que la tendència a revestir fets amb valoracions
pertany també a la ment humana universal, comprendrem que
la polaritat diglòssica (és a dir : la superposició A - B)
no sols reflectirà, com pretenem, nivells o relacions huma-
nes de poder, sinó que esdevindrà ideològica : prejudiciosa.
Anomenarem ideologies diglòssiques aquells conjunts d'acti-
tuds que tendeixen a consolidar valoralivament aqueixa pola-
ritat -- en si mateixa no valorativa. Aquestes ideologies
acaben sempre per atribuir algún tipus de qualificació intrín-
seca a aqueixa desigualtat bàsica que instaura una jeraquia
entre tots dos ~~XX~~ idiomes en conflicte. Ja anticipàvem un
exemple d'aquest tipus quan comentàvem l'actitud de Giro-
nella.

La jerarquia comporta una polaritat valorativa i afec-
tiva, i també un desequilibri. Aquest desequilibri apunta
dues direccions : 1) la normalització de l'idioma B, o 2)
la substitució lingüística. Aquests són els termes reals
i últims del conflicte, però poden coexistir o competir
en el transcurs del temps. El que no poden, òbviamen~~t~~ és
ajornar-se sine die.

La funció de les ideologies diglòssiques és precisament d'estabilitzar una situació que és, de fet, insostenible, conciliant i compatibilitzant totes dues llengües. I un mitjà ben senzill és de presentar la situació (objectiva) de diglòssia com si es tractés d'una " bilingüïtat " plàcida i gloriosa.

Suggeresc doncs que ~~ni~~ la ideologia bilingüïsta (la hipostatització del bilingüïsmes com a " bé absolut " ~~la~~) pot ésser, i és, part fonamental d'una mentalitat diglòssica. El " bilingüïsmes " (com a ideologia) serveix per a disfressar la diglòssia (com a realitat objectiva).

I no crec aventurat d'establir que, un cop desapareguts " a nivells racionals superiors ", els tòpics de l'assimilisme els seus advocats més conspicus passaran, o han passat ja, als rengles tradicionals del " bilingüïsmes " 17. Subratllem que les ideologies diglòssiques -- i concretament la " bilingüïsta " -- són estrictament conservadores. En teoria. Intenten de perpetuar l'statu quo ignorant -- o negant -- categòricament el dilema real : el dilema substitució lingüística o normalització.

I dic en teoria, perquè, encara que tracten aparentment d'estabilitzar una situació tensa, una disjuntiva, el que no poden impedir és que l'opció real es produeixca. Enllà de tota ideologia, el dilema sembla intacte. Però, un cop descartada la possibilitat normalitzadora, només resta l'altra : la substitució. I és per aquest camí que les ideologies diglòssiques poden subrogar abantajosamente les pròpiament assimilistes.

1.1.4. EL CERCLE DIABÒLIC.

Hem dit que l'individu amb prejudicis creu que aqueixa jerarquització idiomàtica que ell experimenta quan es veu obligat a usar alternadament -- i per a determinats " usos "-- un idioma o altre, està ontològicament i fatalment preestablerta. No els troba " exactament " ^{iguals} tots dos idiomes. I, congruentment, els aplica una " diferència de tracte ". És en aquest punt que podem parlar del " poder creador de l'expectació ". Perquè una determinada expectació provocarà actituds i aprensions definides que reduiran, de fet, les funcions que tot idioma pot, en principi, desenvolupar.

Veem, doncs, que l'aspecte subjectiu (= prejudici) és ací tan important com l'aspecte objectiu (= " poder "). Car sobre les expectatives que una societat crea entorn del seu idioma podem anticipar, fins a un cert punt, quin serà el futur d'aquest. Ens referim al que F. KÜNKEl en deia " vetos categòrics ", els quals, un cop establerts en l'opinió, arriben a constituir inhibicions col·lectives, sentiments d'inferioritat o d'incapacitat, d'impotència o de " minusvàlua " d'ordre cultural. Totes aquestes inhibicions que els individus poden sustentar respecte al propi idioma són un element indispensable per a explicar l'estat in fieri del conflicte.

No és lícit, doncs, dissociar els " fets " de les imatges o estereotips a través de ~~les~~ quals la gent arriba a interpretar-los i, potser, provocar-los. Altrament : cal que els fenòmens lingüístics se'ns presenten no sols com a fets d'estructura cristallitzats, sinó en relació amb els marcs

mentals de referència i de valor existents en cada moment històric (determinació social) i en cada situació social particular (determinació ideològica).

Això no significa pas que hajam de confondre totes dues coses. Una cosa són els " fets " objectius i una altra les imatges o, tal vegada, els prejudicis subjectius. Volem significar que si aquelles imatges mentals són una fusió de fets i valoracions, cal que siguem conscients de llur impotència com a determinants del capteniment lingüístic.

Joshua A. Fisman ha proposat, en aquest punt, la distinció -- utilíssima -- entre actituds expressades a través del llenguatge i actituds que s'expressen sobre el llenguatge ¹⁹. És de sentit comú que la " idea " que hom se'n fa d'un idioma influirà potser decisivament en el mode d'usar-lo. No podem esperar, per exemple, que el científic que considera el seu propi idioma com a parlar B vulga servir-se'n per als seus propòsits culturals elevats; però és possible que en faça, en canvi, un ús quotidià i col·loquial. I viceversa : a través de l'ús concret d'un idioma (per ex.: interès per la correcció, riquesa de lèxic, purisme, etc.) podrem indagar, fins a un cert punt, l'actitud subjacent, àdhuc quan una tal actitud no arriba a ésser explicada en cap moment. En darrera anàlisi, això és dir que preocupació en l'ús del llenguatge és una preocupació pel llenguatge, i en definitiva : un índex del grau de consciència lingüística.

Ara bé +- i tornant al nostre raonament --: La polaritat diglòssica s'expressa sempre en la major o menor rigidesa dels controls lingüístics. Uriel Weinreich va observar

implícitament aquest fenomen ²⁰. La llengua A ofereix un control més sever, en tant que la llengua B es presta a controls més laxos. Tornant la vista a instàncies concretes, és un fet de l'experiència diària que, al nostre país, ben sovint els exabruptes o les grolleries instrumentats en el propi idioma (= B) semblen dispensats del rigor amb que inevitablement serien jutjats si fossen dits en l'altre idioma (= A). Aquesta actitud, que frega l'autoodi, sembla flotar arreu. ²¹

Això recorda ben segur l'observació de Bernard Shaw a propòsit dels negres nord-americans : " els obliguen a netejar sabates -- deia -- i arribeu a la conclusió que només serveixen per a netejar sabates " ²². Bé : sorpren, amb tot i això, de trobar com, ací i encara, hi ha qui manté respecte al propi idioma actituds extremadament anàlogues. Les ments prejudicioses del país -- del País Valencià, del Principat, de les Illes -- semblen especialment proclives a creure que el català només serveix per als usos elementals, quotidians i domèstics, però és resisteixen a considerar-lo igualment apte en els dominis de la tècnica, la ciència, la vida pública o l'ensenyament. Després construeixen o apliquen una ideologia qualsevol que " explique ", après coup, la situació inferioritzada (= B) del propi idioma. Així, el català " és " inferior justament " perquè és català ". I la situació d'anormalitat en què es troba acabarà essent atribuïda supersticiosament a una misteriosa "essència " de l'idioma i en base a una capitidiminució que només existeix en el cap dels qui la creen i creen.

El vertader sofisma consisteix, al capdavall, a veure en

la precarietat institucional d'un idioma, més que una conseqüència del tractament discriminatori inicial, una justificació per a seguir mantenint-lo.

NOTES.

1. Rafael Ll. Ninyoles, Conflicte lingüístic valencià. Col.lecció 3 i 4, València, 1969.
2. Manuel de Pedrolo, Excepcions apart, Serra d'Or.
3. Carles Riba, Obres Completes, II. Edicions 82, Barcelona, 1967, pp. 84 ss.
4. Josep Melià, Informe sobre la llengua catalana. Novelas y cuentos, Madrid, 1970. Cfr. R. Ll. Ninyoles, Literatura o literatures ? " Serra d'or ", juny 1968, p.79.
5. Joan Fuster, Qüestió de noms. Edicions d'Aportació Catalana (sense paginar).
6. Francesc Vallverdú, Dues llengües : dues funcions ? Ed. 62. Barcelona, 1970, p. 11.
7. F. Vallverdú, ~~xx. xxx.~~, qui va seguir en un moment les tesis de Badia Margarit (L'escriptor català i el problema de la llengua) sobre el " bilingüisme ambiental " i " bilingüisme natural ", ha fet ~~xx~~ ús ~~xxxxxxx~~ d'aquella distinció (op. cit.) en relació amb la història de la llengua al Principat. Per a un sucint esquema històric de l'evolució lingüística al País Valencià, cfr. Ninyoles, op. cit.
8. Ibi., p. 26.
9. Octavi Fullat, Final o començament de les lletres catalanes ? " Tele/estel ", 30 ^{gener} ~~juny~~ 1970, pp.23.

10. Vegeu 2.2.3.
11. B. Porcel, José Mª Gironella, en el just-o me-
dio (entrevista). "Destino ", 27 - VII - 1968, p. 15.
12. Més endavant remarcarem el paper que hi juga
la idealització.
13. Ninyoles, Conflicte lingüístic, cit., 1.0-1.1.2.,
i passim.
14. Josep Mª Bodia i Margarit, Llengua i cultura
als Països Catalans. Ed. 62, Barceloba, 135 ss.
15. ibi.
16. En contra : A. Martinet (Éléments de linguistique
générale, Armand Colin, 1967, secc. 5-4). S'hi pregunta :
" el francès i l'anglès són dues llengües nacionals de gran
prestigi, però al Canadà hom no pot pas dir que estiguen
en peu d'igualtat; hondeurà, en aquestes condicions ~~dir~~ par-
lar de diglòssia dins la província de Quebec ? ". La respos-
ta és : sí. Perquè el problema de la diglòssia és planteja
dins la província de Quebec, on ~~no~~ el francès i l'anglès
no tenen el mateix poder i prestigi -- en concret. Pensem
en les relacions castellà-català, castellà-francès i con-
trastem-les amb la situació anglès-castellà (EE.UU.).
18. Una observació anàloga, F. Vallverdú dins el
pròleg a Conflicte lingüístic, pp. 16-17.
17. Gordon W. Allport, The Nature of Prejudici, Cam-
bridge, 1954 (trad. castellana, " La naturaleza del prejuici-
cio, Eudeba. Buenos Aires, 1962.
19. Joshua A. Fishman, Language Maintenance and

language Shift, dins " Sociologues ", Berlin.

20. Uriel Wanreich, languages in contact. L'Hia, 1988.

21. Vegeu, secc. 2.5.

1.2. NIVELLS DE PODER, PODER DE LA FANTASIA.

1.2.1. INVERSIÓ DE LES PARTES LINGÜÍSTIQUES.

Com ja hem remarcat, la diglòssia instaura una relació jeràrquica : una superposició lingüística en dues varietats A i B. Aquesta relació de poder provoca un desequilibri que pot orientar-se conscientment a una normalització plena de la llengua B o abocar a la substitució o canvi lingüístic, per l'assimilació a la llengua A. També hem observat que la ideologia estabilitza, o tracta almenys d'estabilitzar aqueixa situació de conflicte. I per a neutralitzar les tensions latents i assegurar un cert equilibri, cal compatibilitzar d'alguna forma les dues varietats lingüístiques enfrontades. Dins Conflicte lingüístic valencià hom pot trobar una caracterització concisa d'aquest fenomen, que potser valdrà la pena de recordar : " L'establiment d'una jerarquia -- s'hi diu -- és l'única manera d'integrar i combinar els elements socials en conflicte dins una estructura unitària i estable de poder. Qualsevol tergiversació jeràrquica tendeix a minimitzar el conflicte assignant un lloc específic (= subordinat) als factors antagònics. D'aquesta manera, aquella estructura unitària s'aferma amb el suport addicional dels elements potencialment conflictius.

Finalment, la idea es presenta sota la fórmula d'una "divisió de treball" i s'insisteix sobre els avantatges que en deriven (...). Ara bé : una situació diglòssica és, alhora, una relació en què les parts -- marcades amb el segell d'una superordenació i subordinació formal -- continuen essent bàsicament estranyes, i representen valors recíprocament negatius. I això explica per què en aquestes situacions es donen sempre diverses ideologies, segons les quals les parts són fonamentalment distintes "per naturalesa".¹

Si això és admès, hom deu preguntar-se tot seguit com arribem a conciliar-se o compatibilitzar-se totes dues varietats lingüístiques. És aquesta qüestió que ens proposem de respondre en aquest capítol.

En principi, el mitjà més senzill és la inversió de la pauta originària de poder : $\frac{A}{B} \rightarrow \frac{B}{A}$. És a dir : a l'esquema fonamental -- que expressa les relacions de poder o els nivells de prestigi -- hom superposa un esquema invertit -- il·lusori ja que és purament compensatori i idealitzador. Aleshores ens trobarem amb una duplicitat o ambivalència encoberta -- pel joc de dues pautes -- la qual ens permetrà de conjugar una sèrie inacabable de paradoxes i contradiccions. ~~Ne~~ ~~es~~ ~~Cañ~~ no perdre de vista, en cap moment, que "per més extravagant que siga una idealització (...) sempre és una idealització de coses existents; i és per aquesta raó que la sociologia del coneixement pot tractar dels vols més elevats de la fantasia i mostrar la seua natura essencial - ment terrena ..." { Werner Sztark) 2.

Siga com siga, la pauta invertida (fantàstica i idealitzadora) té com a raó d'ésser la seua funció conciliatòria o reequilibradora. (A la manera en que, en psicologia, les compensacions consoladores ³, les escapades a la mera " ficció ", tendeixen a restablir un cert equilibri : pensem en el God complex o " complex de Jeovà " (que desenrotllen molts individus deformes ⁴). El fet que volem deixar insistent és que aqueixa pauta idealitzadora depen essencialment i absoluta de la polaritat o antinòmia fonamental -- la dissimetria -- i que no se'n pot deslligar. Així, només quan s'arriba a superar l'esquema antinòmic, l'esquema real de poder, no restarà lloc per a la duplicitat compensatòria.

Ara bé, l'estratègia idealitzadora és insuficient per a conjurar les tensions subjacents i conjurar el canvi d'idioma, quan les pressions reals sociopolítiques s'orienten cap a la substitució. I això és, bàsicament, el que explica per què les ideologies poden romandre llarg temps immutables, mentre la situació es transforma de forma accelerada.

Resumint ja : en principi, les ideologies diglòssiques són conservadores en la mesura en què miren de preservar l'statu quo i aparentment rebutgen el dilema " substitució o normalització ". Tanmateix, l'elecció entre aqueixos dos extrems té de produir-se en la realitat. Ara com ara, l'únic procés efectiu ha estat la substitució. La normalització, al nostre país, és una possibilitat : l'altra alternativa. L'alternativa democràtica.

1.2.2. DUES COMPENSACIONS CONSOLADORES.

Des del moment que la duplictat compensatòria afegeix una pauta invertida a la situació fonamental, la idealització del terme " baix " o " inferior " (= llengua B) i la denigració o subvaloració del terme " alt " o " superior " (= idioma A) van tan unides com les dues cares d'una moneda. Ens ajudarem amb un gràfic :

		DUPLICITAT COMPENSACIONS	
NIVELLS		PAUTA ORIGINÀRIA (<u>Fonamental</u>)	PAUTA INVERTIDA (<u>Accessòria</u>)
POLARITAT	SUPERIOR (+)	A	B
	INFERIOR (-)	B	A

Estructura dels prejudicis lingüístics

És possible que la idealització d'un terme i la correlativa denigració de l'altre es donen alhora, en un mateix pla i amb la mateixa èmfasi. Però hi pot haver una acusada diferència d'intensitat. Així, parlarem d'idealització compensatòria quan l'objectiu primordial i obvi consistirà a elevar l'idioma " baix " de la polaritat, de tal manera que la subvaloració de l'idioma " alt " serà una implicació inevitable però secundària i accidental, ben sovint minimitzada. En canvi, parlarem de subvaloració compensatòria en el cas contrari -- exemple : els prejudicis antisemites, que usualment compensen els sentiments d'inferioritat dels antisemites mateixos respecte als jueus.

Ara : a més de la diferència d'èmfasi que hem assenyalat, n'hi ha una altra -- potser més clara -- de " to ", de " sabor ". La idealització és sempre tendra i enllepidora, mentre que la denigració és aspra i corrosiva.

Per tal de concretar la idea amb un exemple d'ordre distint, pensem ara (i a la vista del nostre diagrama), en la relació entre els sexes. Podem veure que la relació dissimètrica entre els sexes es presta a tota mena de prejudicis i ambivalències, com la relació entre adulte-infant. El cas de la categorització en sexes serà, per tant, un exemple adequat ⁵. Només una petita ~~part~~ proporció de la natura humana està diferenciada, genèticament, pel sexe. Existeixen ~~car~~característiques innegables, però la gran proporció dels trets físics, fisiològics i psicològics no estan vinculats a una diferenciació genètica. No obstant això, en la majoria de les cultures la posició de les dones està exageradament

diferenciada dels homes (és una posició " diglòssica ", mutatis mutandis). Hòies les considera inferiors (" B "), les fa restar a casa (" vernacle " = domèstic) i vestir de forma diferent i les nega molts dels drets i privilegis dels homes (" divisió de treball "). Són, en suma, víctimes de tota mena d'ascripcions imaginàries.

Ara passem a aplicar el diagrama. I bastarà substituir el terme A (llengua " alta " en el nostre context) per " ~~home~~ home ", i B (llengua " baixa ") per " dona ". Aleshores hi podrem veure amb claredat meridiana com a la pauta fonamental o de poder se superposa, compensatòriament, la idealització ^{consoladora} ~~del home~~. Exemple : la " bellesa ", " tendresa ", " dolçor ", " suavitat ", " sensibilitat ", " intuïció ", etc., superiors de la dona front a les qualitats, sempre menys " espirituals " del homes : " força ", " agressivitat ", " lletjor " que hi corresponen d'acord amb el seu rol socialment dominant. Tanmateix, ací també hi ha una notable diferència d'èmfasi, perquè no es tracta tant de denigrar l'home com d'aconsolar ~~el~~ i " elevar " la dona. Però tornem ja al nostre tema central.

1.2.3. EL CAS VALENCIÀ : UNA SÍNTESI ANTICIPADA.

En el cas valencià -- i no pretenc pas que la nostra siga, en aquest punt, una situació gaire distinta a la resta dels Països Catalans -- és obvi que la idealització compensatòria del " vernacle " ha prevalgut en la mesura en què

les ideologies diglòssiques dominants han tractat molt més d'elevat el català que no pas de subvalorar el castellà. Certament, aquest segon aspecte -- l'eventual subvaloració del castellà --, tot i trobar-se implícit en la inversió de la pauta, amb prou feines s'ha manifestat. I el fet que haja estat inhibit dempstra que les ideologies diglòssiques han expressat l'actitud paternalista dels sectors superiors castellanòfons, els quals han evitat escrupulosament que la hiperbòlica idealització del català pogués suggerir la denigració de llur propi vernacle, que ells s'estimaven tant.

No hi ha dubte que la subvaloració compensatòria del castellà hauria expressat el ressentiment del poble catalanòfon. No cal dir que -- tot i que aqueix ressentiment no hauria estat pas gratuït -- tan viciosa és una compensació com l'altra, per tal com totes dues accepten la polaritat fonamental -- i es descarta la normalització. Trobem, així, una barreja de compensacions indesitjables en tot moment -- des del moment -- que s'accepta la dissimetria.

Però el punt realment curiós és que la segona compensació, això és, la subvaloradora del castellà i popular, no s'ha produït de manera apreciable. I això sembla revelar que el poble catalanòfon no ha arribat a articular la seua pròpia ideologia. Per tant : la difusa i difosa ideologia amb què entropessem a cada moment és sempre segregada pels sectors dominants. La prova n'és el seu acusat to paternalista. I el paternalisme és potser la més radicalment impopular de les actituds.

Insistirem de nou que la compensació popular -- i tan aberrant com l'altra -- hauria consistit a subvalorar el

castellà. Aqueixa degradació -- a diferència de les tendrís-
simes idealitzacions del català -- hauria estat passablement
violenta, agressiva. He constrict la frase en mode condicional
o potencial percuè, de fet -- i prou estranyament --, la
degradació popular del castella ha estat inhibida de manera
quasi total i absoluta.

1.2.4. ES DISSIPA LA PARADOXA : " GUANYA EL DIGNONI " .

Però la " paradoxa " és resol si observem el conjunt
de la situació. En virtut de la pauta jeràrquica la " par-
la popular " era inferior. Aqueixa era la pauta fonamental
o originària : la que correspon a la situació real i pràcti-
ca. I bé : el poble tenia al seu abast dues compensacions
possibles : la subvaloració del castellà que, a sensu con-
trario, implicava l'afirmació del català. I l'altra compen-
sació era la idealitzadora del català : aquesta, en canvi,
li era concedida o atorgada paternalment pels sectors caste-
llandòfons dominants. És important de subratllar que aquesta
segona compensació havia estat cuinada per aquells sectors,
que l'oferien ready made al poble, el qual " havia " de li-
mitar-se a fer-la seua, a consumir-la. Però el poble es
decantà per l'abstinença. El fet decisiu és que les classes
catalandòfones van rebutjar alhora les dues compensacions
possibles. No es van deixar consolar de la seua inferioritat
lingüística ni d'una manera ni de l'altra.

En realitat, el que feu va ésser optar per un remei més dràstic : en quina mesura ho feu és tota una altra qüestió. Una part de la població catalanòfona abandonà la seua posició lingüística inferior en què la mantenia el fet de parlar català, i s' " elevà " al nivell realment i pràcticament " superior ". I és cert que en la mesura en què s'acceptava la pauta fonamental, i els desavantatges depenien de la diferència d'idioma, la substitució " podia " abolir-los. Així doncs, l'assimilació suprimiria ex definitione l'odiosa desigualtat sociolingüística (tot consumant-la !). Sols que, dissortadament, aqueixa no era pas l'única desigualtat que hi havia, ni tan sols -- probablement -- la més fonamental 6.

1.2.5. RECAPITULACIÓ.

Veiem, per tant, que el procés de substitució suprimia la polaritat diglòssica fonamental en la mesura en que certs sectors passaven a instal·lar-se al nivell " superior " i " l'inferior " anava quedant desert (em remeto ara a la celebrada metàfora de la " casa lingüística " de Marías 7). Per un simple desplaçament quantitatiu es produïa una mutació qualitativa (comparem aquest fenomen amb el de l'emigració). En la primera etapa, el marc diglòssic endegava i estimulava la substitució lingüística. En canvi, en la segona etapa, la consumació de la substitució aboliria el marc diglòssic.

Totes aquestes reflexions deuen haver aclarit que la polaritat diglòssica no ens situa, en darrera instàcia, davant la disjuntiva : substitució lingüística o inferiorització sociocultural. L'autèntic, l'únic dilema que a la llarga s'ens planteja és aquest altre : substitució lingüística o normalització. D'aquesta segona alternativa ens ocuparem en les pàgines que segueixen.

NOTES.

1. Ibi., secc. 4.2.1.
2. Werner Stark, Sociología del Conocimiento. Ed. No-rata, Madrid, p. 202.
3. El terme és de Claparède.
4. Cfr. O. Brachfeld, Los sentimientos de inferioridad, Luis Miracle, Ed., Barcelona, 1959, p. 122.
5. Vegeu, secc. 2.2.1. i 2.3.2.
6. Sobre les implicacions ideològiques d'aquest can-vi, vegeu Conflicte, cit., secc. 2.2.3 i 6.

1.3. LA NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA.

1.3.1. NORMALITZACIÓ I PLANIFICACIÓ.

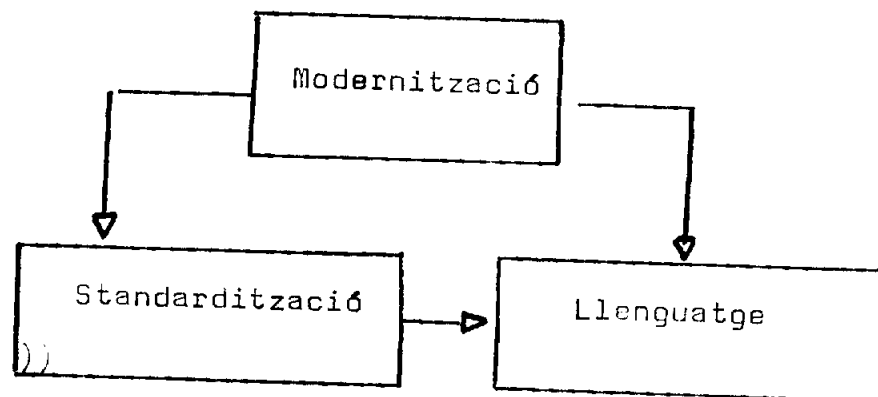
Acabem de dir que el marc diglòssic endega i estimula la substitució. L'assimilació pot abolir a radice el marc diglòssic (en tant que suprimeix un dels termes de la polaritat, la llengua " baixa "). Però afirmàvem que aquest no era l'únic mitjà d'eliminar la diglòssia, i que l'altra via era la " normalització ". Passem, doncs, a examinar aquesta alternativa.

No cal dir que el terme normalització es troba suficientment difós i ha estat ben sovint al·ludit. A casa nostra, s'ha arribat a incorporar en el vocabulari comú. Sorpren que els sociolingüistes no hagen usat encara un terme similar que expresse, amb tota l'amplitud necessària, aquest fenomen. El fet és que es tracta d'un mot afortunat. La sociolingüística coneix un altre terme, no equivalent : el de planificació lingüística (= language planning). Però salta a la vista que " normalitzar " significa alguna cosa més que " planificar lingüísticament -- tot i que la normalització d'un idioma exigisca, o haja exigít ben sovint, l'aparell d'una planificació deliberada.

Hi ha, però, en el nostre terme dues implicacions

que cal posar en relleu :

1) D'una banda, normalitzar significa donar normes, regular, codificar, estandaritzar un idioma a base d'una varietat supradialectal. La 'estandardització és ~~un~~ ~~del~~ ~~del~~ ~~del~~ ~~del~~ una exigència de la modernització. Ferguson l'ha definida com " el procés d'acceptació d'una varietat de llenguatge per tota una comunitat lingüística com a norma supradialectal ".¹ La meta d'una normalització comporta, en l'aspecte més directament lingüístic, l'esforç cap a l'establiment d'una varietat supradialectal en unes pautes convergents, a la qual hauran de subordinar-se la diversitat de dialectes. Jernudd i Das Gupta han mostrat la relació entre els fenòmens de modernització, standardització i el llenguatge : " la modernització -- observen -- crea l'exigència d'unes mutacions lingüístiques i requereix l'estandardització, aquesta darrera activitat deu esser dirigida també al llenguatge " 2. Aquesta interrelació podria esquematitzar-se de la següent manera :

Ara bé : l'estudi adequat d'una normalització requerirà un aparell conceptual meta-lingüístic, demanant l'auxili de totes aquelles disciplines que ajudaran a identificar

els problemes amb què s'afrenta la comunitat lingüística en el seu conjunt. Una normalització, és obvi, no pot realitzar-se amb un bagatge purament lingüístic ³. D'altra banda, hauran d'existir determinats prerequisits d'ordre psicològic, sociològic i polític. Pensem que l'acceptació d'una varietat supradialectal no és concebible sense una prèvia consciència de comunitat : aqueixa situació que farà possible l'esforç de convergència, i que, amb un vocabulari ètic, en diríem esperit de renúncia a l'esperit de campanari ⁴. Recordem que, com advertia F. de Saussure, " abandonada a ella mateixa, la llengua només concix dialectes, cap dels quals no s'imposa als altres, i amb això està destinada a un fraccionament indefinit. Però com la civilització, en desenvolupar-se, multiplica les comunicacions, hom tria, per una mena de convenció tàcita, un dels dialectes existents per tal de fer-lo vehicle de tot el que interessa a la (comunitat) en el seu conjunt. Els motius de l'elecció són diversos : unes vegades es dona preferència al dialecte de la regió on la civilització està més avançada ⁴; d'altres, al de la província que té l'hegemonia política i la seu del poder central; d'altres, és una cort la que imposa la seua parla...⁵ ". I en un altre lloc : " Hom deu a l'intercanvi l'extensió i la cohesió d'una llengua " ⁶.

Joan Fuster i M. Sanchis Guarner han registrat, de forma esquemàtica, els factors històrics que van determinar de dilusió del sentiment de solidaritat o de consciència lingüística i l'accentuació del nostre " particularisme " idiomàtic ⁷. Malgrat tot, segons ha observat recentment Lluís Alpera, " a nivell superior sempre ha existit (dins

el País Valencià) -- encara que no ha prevalgut, per la presència del castellà un (...) intent restaurador. Aquests autors hagueren de transcendir els límits dialectals i apel·lar a una primitiva unitat -- dita per ell llemosina DE la qual havien derivat parles " germanes ", com el "provençal ", " català ", " valencià " i " mallorquí ". Aquesta fou, més o menys la idea mantinguda per Llorenç Mateu (S. XVII), Marc Antoni Orellana i Carles Ros (XVIII) i Constantí Llobart (S. XIX) " ¶. Cal reconèixer, amb tot, que ~~xxxx~~ en tant que a nivell superior la tradició més o menys unitarista subsistia, durant tot el període de la nostra decadència literària, la força de l'intercourse saussurià fou, a nivell bàsic, prou minsa. I el mateix Constantí Llobart hauria de dir, en plena eufòria renai-xentista : "... en tan prop com està, moltes llegües pareix que disten de València a Catalunya ".⁸ Però, per bé que l'equívoc de la llengua " llemosina " va subsistir fins ben entrada la renaixença, va servir per posar en relleu " la indiscutible unitat supradialectal del català. Definir aquesta unitat -- diu Alpera -- seria la conquesta més decisiva de la consciència lingüística i el supòsit imprescindible per a una normalització " ⁹. Un materialista ingenu es veuria potser temptat a afegir que, com a determinació última, el problema no seria tant de ~~■~~ " definir la unitat " com de multiplicar autopistes.

No ens hem allunyat sinó aparentment del nostre punt inicial. Aquestes consideracions deuen haver mostrat que una normalització és un ~~xxxx~~ fenomen de volum històric

amb implicacions, com diria Pascal, " infinitament infinites ". L'accés purament l'ingüístic al tema no és ni tan sols incomplet, sinó que està condemnat a l'esterilitat absoluta. Qualsevol procés normalitzador ha de seguir un curs natural i ineludible, que no pot ésser invertit a caprici. Els prolongats efectes paralitzats d'un tabú verbal -- ^{com, per ex.,} el del simple rètol " català " per a designar la llengua o varietat supradialectal culta -- ens hauria pogut fer pensar que la normalització lingüística havia encallat tossudament en un punt mort. No ha estat així. Ja advertia Rubió i Balaguer que la " denominació particularista de llengua valenciana nasqué i es propagà sense cap intenció d'acantonar la seua literatura, per bé que afalagava la personalitat del regne " lo. " La reticència dels valencians -- diu Sanchis Guarner -- és a adoptar el nom de catalana per a la seua llengua, però no a acceptar la unitat lingüística de València, Catalunya i Mallorca, comunitat d'idioma evident que cap valencià no ha negat mai " 11. És cert, això; però no ho és del tot : ni tan sols és la meitat. Tractaré de mostrar, com ja he fet en d'altres ocasions, que la cèlebre "qüestió de noms " no és una qüestió de noms. 12

J. A. Fishman s'ha referit a les " renúncies selectives " (= self-denying choices) que comporta una normalització; però aquesta tria i determinació d'un standard entre les moltes varietats lingüístiques existents pressuposa un cert model lingüístic desitjable 13. Però no sols un cert model lingüístic. Cal, també, un model en què la convivència siga desitjable.

2) Hem considerat un aspecte de la normalització lingüística i ens hem vist forçats a apuntar algunes de les seues complicacions addicionals. La normalització no significa, només, donar normes lingüístiques, establir una gramàtica raonable, una fonètica acceptada i un lèxic. El terme mateix ens suggereix que la normalització comporta un posar " a nivell normal " una cultura : situar-la en peu d'igualtat amb unes altres cultures, en un mateix pla. És en aquest precís sentit que la normalització oboleix, ex definitione el marc diglòssic : la pauta jeràrquica, la dissimetria. I, pert tant, desbarata tots els jocs malabars de duplicitats, antinòmies i ambivalències. Aquest segon és del terme ens assenyala ~~un~~ una meta -- meta lingüística -- un ideal democràtic basat en el par inter pares :

" Que a/cas no es poden esperar de' esta llengua idees altes, penetracions agudes i pensaments de sublimitat ?
 ¿ Que no es pot en ella explicar tot lo pertexeixent al nostre Dogma i lo més intrincat de la nostra Relijó ? ¿ Que no hi ha prou força per a reprendre els vicis, instruir als ignorants i convertir als pecadors ? (...) En fi, io tinc per un simple, al qui vulga sostindre que el nostre idioma valencià no siga capaç i susceptible de tot lo que són els demás. I afirmat en esta veritat i creença, escriuré en el meu idioma..." 14 (Manuel Civera, 1820).

El text sorpren per la seua modernitat, i és un dels documents sociolingüístics més importants que s'han escrit al país. Valdrà la pena que ~~se~~ reproduïm aquest altre paràgraf on descriu els efectes i prejudicis de la diglòssia :

" Molt despreciada està la Llengua valenciana, i és la causa, perquè els mateixos que devien ensalçar-la, la degraden. Eixa multitud d'indecents col·loquis plens d'escàndols i porqueries, la poca aplicació dels instruïts valencians en escriure-la, el despreci en què molts " quijotes " la miren, pues tenen a deshonrar parlar-la, són els motius de la seua decadència. I ha arribat a tal estat de perdició, que és rar entre nosaltres el que sap escriure-la conforme. D'este abandono resulta no escriure's cosa d'utilitat i profit en ella. I d'ací és, que eixa multitud de pobles que no n'entenen atra, estan en extrem ignorants de lo que els convé saber, tant en lo polític com en lo moral " 15.

Contrasteu, si us plau, aquest text amb aquell altre, de Tomàs Villarolla (només vint anys d'esprés !), que inaugurava la Renaixença :

En ta llaor desplegaré jo els llavis
i una cançó diré, filla del cel,
en l'oblidada llenqua de mos avis
més dolça que la mel

Entre els dos textos sembla haver-se produït una autèntica revolució cap a la regressió. Doncs bé : s'havia produït l'" ascens " d'una altra classe, la dels propietaris rurals, i ja no tornem a trobar, fins a Constantí Llobart

cap actitud equiparable a la de Civera. La normalització és un fenomen històric global però hi ha, certament, períodes que fins i tot semblen haver aturat el pèndul dialèctic de la història.

1.3.2. LA PLANIFICACIÓ.

Dins aquell procés *normalitzador* podrà donar-se una " planificació lingüística ", però no sempre ha estat així. Per planificació lingüística podem entendre, amb V. Tauli, una " activitat metòdica per a regular i normalitzar llengües or per crear-ne de noves " 16. Les paraules " activitat metòdica " contenen un alt grau de vaguetat. És una activitat organitzada i formalment dirigida per l'autoritat política, una estructura de programes i projectes coordinats a nivell macro-socio-lingüístic 17. Un exemple de planificació lingüística és el de l'Estat d'Israel, en què l'idioma ha estat adequat conscientment a les exigències literàries i científiques de la vida moderna sota la direcció de l'autoritat pública. Haugen (1966) ha mostrat, tanmateix, l'absència d'una planificació lingüística en el cas norueg, assenyalant la presència d'un fort moviment social mancat d'un control unificador deliberat : " de poc a poc ~~xxx~~ s'ha engegat una avalanxa lingüística, una avalanxa que ~~xxx~~ avança i que ningú no sap com aturar, encara que molts se sentirien feliços si pogueren fer-ho " 18. Les paraules d'Einar Haugen mostren, implícitament, que la normalització és un fenomen històric global que pot produir-se

en absència d'un control deliberat.

Un altre tipus, completament diferent, de planificació lingüística son les institucions de control lingüístic 19, orientades a la preservació del purisme idiomàtic i que han tractat d'exercir una influència conservadora sobre els idiomes. Ex. : L'Acadèmia Francesa, fundada per Richelieu el 1635, o el nostre Institut d'Estudis Catalans que elaborà, sota la direcció de Pompeu Fabra, un " Diccionari General de la Llengua Catalana " de caràcter normatiu.

Junt amb això, podem assenyalar la influència que determinats escriptors han exercit en la " normalització " dels idiomes llurs, fins el punt que han estat qualificats de " creadors " o " fundadors " de llengües nacionals. Pensem en Dant, Luotr, Pushkin, Llull. Però, tot i reconèixer el pes de les individualitats (hom podria citar ací uns quants noms que han influït decisivament en l'actual etapa del nostre país), el cert és que la nostra és una època de planificació. Si, en principi, tota normalització planificada ^{o normalització} ~~la~~ confiança en la llibertat de l'home per a enmotllar no sols la seua conducta ~~XXXXXXXX~~ individual sinó també per a configurar la seua pròpia societat, ~~és~~ 20, és obvi que, en la pràctica, aquest fenomen requereix determinades oportunitats històriques. Han d'estar presents, com dèiem, determinats requisits d'ordre psicològic, sociològic i polític si el fet d'una planificació efectiva (la determinació d'un curs d'acció en ordre a assolir un objectiu) ha de comptar amb possibilitats ~~efectives~~ d'èxit. Una planificació lingüística és sempre difícil; però no sols és difícil pels determinats sociopolítics, sinó perquè el seu mateix objectiu, l'idioma,

48

constitueix potser l'activitat més complexa i essencial de totes les activitats humanes. No ha estat accidental l'afirmació que l'home ha esdevingut home pel fet de posseir un llenguatge desenvolupat ~~21~~.

1.3.3. ORIENTACIONS.

La planificació lingüística (= normalització)²¹ exigeix, com ha remarcat Fishman, no sols l'establiment d'un objectiu lingüístic, sinó també unes justificacions o orientacions extralingüístiques ²². Sembla que dins tot procés normalitzador han de produir-se necessàriament i inevitablement tres grans tendències :

1) una tendència que, amb Fishman, diríem " autenticadora;

2) un èmfasi sobre el modernisme;

3) un procés d'unificació cultural : a) externa, que implicarà la presa de concènia d'unitat lingüística i cultural entre regions que havien diluït laur antiga cohesió; i b) interna, superant el marc diglòssic, això és : la "estratificació idiomàtica en una varietat " alta ", pròpia de les classes superiors, i una altra varietat " baixa ", ad usum populi. Em sembla que abdos aspectes -- intern i extern -- del procés deuen ésser posats ben en relleu, mostrant llurs interconnexions. En un altre lloc suggerirem que el joc combinat de dos factors, el prejudici " anticatalà " i les tensions interclasistes, donava una llum particular al problema de la ~~xxxxxx~~ confusió actual de la nostra cons-

ciència lingüística, obstaculitzant una plena normalització. Insistiré sobre aquesta connexió en un altre epígraf 23.

Quant al primer dels conceptes utilitzats -- què és " modernitzar-se " culturalment ? --, no hi ha cap dificultat especial. I no cal dir que la democratització cultural comença per l'alfabetització d'un país en el seu idioma. L'estat no normalitzat d'una llengua pot ésser només mantingut en tant que vastos sectors de la població queden ~~xxxxxxx~~ marginats culturalment, dins llur " reserva " lingüística. Però l'eventual difusió de les llums entre el poble, l'ac-~~ces~~ accés d'aquells sectors a l'educació, el progrés econòmic i polític de determinades classes exigirà un gran canvi sociocultural i sociolingüístic. I tota normalització no és, en definitiva, sinó una resposta als problemes i a les noves oportunitats que presenta una societat democràtica i moderna. En aquest sentit, valdrà la pena d'insistir que l'agudització del conflicte lingüístic és un ~~xxxxxxx~~ índex probable de l'avanç democràtic. Cal subratllar-ho, perquè hi ha encara qui ignora que " normalitzar " una cultura és una condició indefugible per a " modernitzar " i democratitzar un país.

El segon concepte utilitzat -- el d'" autenticació ", significa un èmfasi en la continuïtat, en l'autoafirmació d'un poble, en la diversitat, en el valor dels elements autènticament tradicionals i, en definitiva, en l'afirmació del pluralisme cultural com a base d'una autèntica filosofia democràtica. En aquest darrer sentit, recordem incidentalment que Josep Bram conclia el seu esplèndid Language and Society amb aquestes paraules : " un pla educatiu de llarg abast tendent a reforçar la vida democràtica deuria d'inclou-

re una actitud més ~~xxxx~~ encoratjadora vers els idiomes dels grups minoritaris, com a vehicle de variants culturals. Aquest objectiu deu ésser fonamentat sobre la repetició terminant de la importància del pluralisme cultural com a base d'una concepció democràtica de la vida " 24.

Ara : davant el tour de force normalitzador, el tradicionalista -- en la mesura en què advoca predominantment pel "retorn " o la preservació d'un passat " gloriós " -- considerarà que la conciliació entre els elements culturals tradicionals i moderns és impossible o indesitjable. El pseudomodernista, amb els seus aires de cosmopolita de sucursal, creurà que aqueixa conciliació és innecessària i, en tot cas, igualment indesitjable. Tant l'un com l'altre coincideixen -- i per motivacions aparentment contràries --, oposant-se a una normalització que ha de comportar el progrés ineludible en autenticitat històrica i en modernitat 25.

No és un atzar -- com adverteix el mateix Fishman a un altre propòsit -- que els moderns processos de normalització hagen estat precedits o inicialment presidits per cinquanta anys d'investigacions serioses sobre filologia i folklore. La recerca d'una " autenticació " cultural ha manat molts països a un interès creixent per les manifestacions tradicionals de la cultura folk i, específicament, pels elements culturals vius en aquells sectors que, atesa llur situació, s'han trobat al marge de les pressions forànies -- o, com ~~xxxx~~ diuen els littérateurs : " despersonalitzadores ". A aquest respecte, diu fishman que " una fort particularment frequent de la planificació lingüística (= normalització) (...) fou la imatge del camperol noble i incontaminat que havia conservat el seu

llenguatge incontaminat i pur. (Sovint) (...) fou el llenguatge del camperol inaccessible (o ~~xxxxxxx~~ de qualsevol altre, però igualment protegit sector de la població) que subministrava el model lingüístic sobre el qual havia d'ésser realitzat l'estandard del modern vernacle i a través del qual havien d'ésser ~~xxxxx~~ quiats aquells processos ". 26.

El perill implícit serà de voler modernitzar i apel·lar al passat, voler urbanitzar i recórrer al món rural, quan del que es tracta és d'una empresa que no mira de " retornar " a èpoques remotes, objectivament superades (també en el domini lingüístic), ni de consagrar desavantatges culturals ni idil·liques injustícies, sinó que s'orienta frontalment al progrés cultural del país. L'ideal de llengua no es el " retorn " a " les formes rurals i històriques. " L'ideal que perseguim -- afirmava rotundament Pompeu Fabra -- no és la resurrecció d'una llengua medieval, sinó formar la llengua moderna que fora sortida de ~~xxxxx~~ la nostra ~~xxxxxx~~ llengua antiga sense el llargs segles de decadència literària i de supeditació a una llengua forastera ". Seria difícil de trobar un altre text que definís en tan poques paraules i amb tanta claredat l'objectiu d'una normalització lingüística.

És de rigor aclarir que, de facto, a casa nostra " no existeixen avui -- com recordava l'editorialista de Pont blau -- els reductes del camp i dels pobles com a darrera defensa del català, perquè la llengua oficial hi arriba amb l'ensenyament, amb tots els actes de l'administració pública, amb el cinema i la ràdio i amb l'allau de forasters que les facilitats de comunicació i la misèria de moltes províncies

espanyoles ha estés (...) Tenim la ferma convicció que la fidelitat (...) resistirà el nou atac (...) però aquesta fidelitat no pot ser ara cega i instintiva, com la que ens va permetre d'arribar a la renaixença i superar una època de dificultats. Ara ha d'ésser conscient i sistemàtica, amb exigència de sacrificis per als quals serà prudent de no esperar recompensa i que cal fer per a profit de les generacions que ens segueixen " 27.

^{Contrasteu}
~~Resumiu~~ aquest text amb les paraules de V. Badia Marín, dins el seu Discurs i programa de redreçament cultural, -- que és potser el text més clar, i per això més càustic -- escrit sobre la normalització al País Valencià en els darrers temps. Tot i ésser més " discurs " que no " programa ", és un treball ple de suggerències. Si l'adduisc ací és per que té el valor singular d'haver denunciat explícitament la prodigiosa confusió de l'actual consciència lingüística i la consegüent impreparació de cara al futur. És, diguem-ho incidentalment, extraordinàriament significatiu que, unes reflexions tan sensates i tan òbvies, no les haja fetes cap dels autors més o menys llorejats. Recomane el lector, de tota manera, que mire de procurar-se el text sencer :

" ... Força és -- diu Badia Marín -- de reconèixer el baix nivell de que disposem com a punt de partida (...). Tenim un camp per endavant que no esgotarem en unes quantes generacions. ¿ O és que algú ha pensat que la pèrdua de la nostra personalitat literària [salvem l'estil] , que s'ha produït al transcurs dels segles, es pot recuperar de la nit al matí ? Si així pensàvem, el nostre moviment renaixentista

, a més de no ésser generós, estaria condemnat al fracàs, perquè nosaltres mateixos seríem víctimes del mateix sectarisme d'una minoria sense preparació. Penseu per un moment el drama d'un valencianisme triomfant que, sense madurar culturalment i sense recuperar gradualment i ordenada l'adhesió de les minories intel·lectuals i de les masses, obtingués de sobte els recursos polítics. Sense homes, sense institucions, que no poden improvisar-se, la injustícia i el sectarisme estarien a l'ordre del dia, i, per instint de conservació, la mateixa societat, feta a mida castellana i formada pels nostres pares i els nostres fills, acabaria per enderrocar tota idea de valencianització fulminant per tal de viure en pau (...). L'Estat marxa més depressa que la mentalitat d'aqueixos definidors del patriotisme (...). No convé, puix, que caiguem en l'error d'estimar més patriota el llaurador i al menestral per mantenir la parla casolana, puix que moltes vegades, i salvant honorables excepcions, si la mantenen és perquè no han tingut ocasió d'abandonar-la ".28

I no podem oblidar, abundant en aquestes reflexions, que en l'aspecte tecnològic, tota normalització cultural ha de recórrer a les institucions i tècniques de la massificació en el moment en què busca una orientació " autenticada " al desxarrelament cultural que la mateixa tecnologia, basada en la massificació, i posada al servei d'uns altres interessos culturals, engendra i possibilita.

1.3.4. LA META.

Les anteriors consideracions han volgut aclarir que tot esforç normalitzador comporta la consciència d'una distància que cal recórrer en base a determinats principis entre l'statu quo i un cert tipus d'ideal sociocultural o meta lingüística. Aquesta " meta " lingüística és, efectivament, metalingüística. Tota normalització implica el despeque cap a una meta : la meta no pot ésser, precisament, l'statu quo. Totx això és una pura obvietat i resulta embarassós de traslladar-ho al paper. Amb tot, ens ajuda a detectar amb una simplicitat insuperable què és una ideologia lingüística. Pensem, per donar un exemple a nivell estrictament lingüístic, en l'acusació tan comuna en certs medis intel·lectuals castellanòfoncs contra els gramàtics i puristes catalans en el sentit d'haver " inventat " una 'llengua de laboratori' (= idioma normalitzat), o, dins la tradició antipurista del país, el tipus d'ideologia que començava a repressentar el laissez passer d'un Jaume Gassull (1561) ; quan amonestava Bernat Fenollar els seus esforços puristes :

¿ En què us perjudiquen aquest ni us ofenen
que així els voleu córrer mortalment la terra ?
Puix ells los se parlen i ells los s'entenen,
i ells los se crien i ells se n'avenen,
¿ a vós, qui us mescla en fer-los tal guerra ?

45

aquetes empreses, mossènyer, deixau-les (...)
(...) I no tenteu Deu i la paciència
de gent tan enorme, cruel i salvatge.

Dins aquesta mateixa tradició, les ideologies lingüístiques solen prendre un aire idealitzador de l'statu quo, com el d'aquest fragment de Vicent Clèrigues (s. XVIII), que és tot un exemple d'actitud ambivalent :

Que esta jerga al sa i al pla
té més gràcies estampades
que quantes n'hi haurà inventades
per andalusos, murcians,
manxegos ni castellans,
tres ~~xxx~~ millons de vegades.

La normalització és un procés dialèctic . La meta o ideal lingüístic que una societat, i dins ella aquella que correspon a un multiplicitat de grups d'acord amb llur sistema de valoracions, pot diferir, o difereix necessàriament, d'un moment a un altre del procés. La normalització no ~~és~~ pot representar més que anecdòticament l'ideal de cap programa polític. Enllà dels desitjos i aspiracions concretes que, en un moment donat, poden produir-se, és un fenomen global de vastes proporcions històriques. L'ideal lingüístic pot consistir, en un punt, en l'ús de l'idioma per aquells qui ho desitgen, en un altre punt consistirà en el seu ús conjunt i en paritat amb un altre, etc.

Però, siga com vulga, la normalització comporta sempre

la consciència ineludible d'aquella distància que cal recórrer, d'un camí que -- com dirien els metafísics -- ens porta d'" allò que som " a " allò que deuríem ésser ". En els següents epígrafs tractaré de mostrar com el nostre pensament lingüístic més vulgar, corrent i conegut, ben lluny d'orientar-nos cap a un objectiu, es mouen invariablement, com la roda infernal, dins el que hauria de constituir un simple punt de partida. I que, en la mesura en què no'ens proposa cap objectiu s'ens aboca irremeiablement a la regressió.

NOTES.

1. Ferguson, Language Development, dins Fishman, Ferguson i Das Gupta, 1968 (v. bibliografia).
2. Björn H. Jernudd, Jyotirindra Das Gupta, Towards a Theory of Language Planning, 1969, p. 15.
3. ~~El~~ L'estudi d'aquest fenomen pertany a la sociolingüística. Els lingüistes han desenvolupat, tanmateix, el paper d'scapegoats.
4. Un concepte que aclareix això és el d'"efecte de demostració" (= demonstration effect), al qual haurem de referir-nos sovint.
5. Ferdinand de Saussure, Cours de linguistique générale, secc. II, 2.
6. Ibi., IV, 1.
7. Fuster, Nosaltres els valencians. Ed. 62. Barcelona, 1962. Sanchis Guarnier, La llengua dels Valencians, Col·lecció Garbí, València, 1967. La següent citació, de Lluís Alpera, Conciencia y normalización lingüística en el País Valencià. Emory Univ. - Ediciones Alcalá, 1969, p. 337 (Separata).
8. Vegeu secc. 2.4.
9. Article citat, p. 337.
10. Cit. per Josep Melià, ibi., p. 97.
11. Sanchis, op. cit., p. 22. Això s'ha d'entendre com a una proposició emfàtica, vegeu secc. 2.4.
12. Conflicte lingüístic, secc. § 4.3.

13. J. A. Fishman, Nationalism, Language and Language Planning, part II. Language and Language Planning, p. 25.

14. J. Navarro Cabanes, Prensa Valenciana. Ed. Diario de València, Valencia, 1923 p. 38. Civera : Primera conversació (1820)

15. Amb tot, es de justícia assenyalar que Civera no va predicar amb l'exemple, ~~xxx~~ car, segons observa el mateix Cabanes (1926) loc. cit., " les conversacions son en vers, mesclades en trxsos de prosa que hera diuen " bilingue " o siga valencianificant paraules castellanes o escrivent ~~xxxxxxx~~ mal les valencianes per a fer riure al poble " (p. 38). Vegeu 2.5.

16. V. Tauli, Introduction to a Theory of Language Planning, 1958.

17. ~~xxx~~. Thomas Thorburn, Cost-benefit analysis in Language Planning (inèdit).

18. Einer Haugen, ~~xxx xxxxxxxxxx xxxxxxxxxx ix xxxxxxx~~ Language Conflict and Language Planning : The Case of Modern Norwegian. Cambridge Mass 1956.

19. J. Bran, Language and Society (cite la trad. cast. " Language y sociedad ", Paidós 1961, p.65).

20. Cfr : " Essent el fet de la llengua un fet de llibertat, és a dir, de creació, era possible que els catalans, des d'un determinat moment, volguéssin no sols purificar la llengua, sinó, més, arbitrar-la per formar-ne un idioma modern, expressió viva d'un esperit així mateix modern i viu ". Carles Riba, Obres II, cit.p.85.

21. Recordem, però, no no hi ha equivalència exacta entre ambdós termes.

22. J. A. Fishman, Nationalism, Language and Language Planning, cit., obra que ha estat bàsica en aquesta secció.
23. Vegeu, secc. 2.4.
24. J. Bram, op.cit., p. 118.
25. Fishman, ibi.
26. Fishman, ibi.
27. Editorial. "pont Blanc ", 21 juliol 1954, Lèxic.
28. V. Badia Marín, Discurs i programa de redreçament cultural, separata d'" Anales del Centro de Cultura Valenciana ". Succesor de Vives Mora, València, 1960.

1.4. PROCÉS A " L'INTENT SECESSIONISTA ".

Méfiance anticatalane I TENSIONS DE CLASSE.

Hem dit que un procés d'" homogenització " cultural anava implícit en els fenòmens de normalització lingüística. Aqueix procés de cohesió comunitària havia de prendre al nostre país dues vessants : l'interna, superadora del marc diglòssic (implicat en el joc interclassista), i l'externa o inter-regional. En un altre lloc vaig proposar la inter-relació d'aquests elements 1, que Josep Faulí resumia, en forma concisa : " L'oposició fictícia entre " català " i " valencià " ha estat una cortina de fun barroera, darrera la qual hom amagava el ~~XXXXXXX~~ conflicte veritable, que era l'establert entre català i castellà a València " 2. Tota la famosa " qüestió de noms " ^{usdevenia} ~~provenia~~, ipso facto, un simple epifenòmen d'una qüestió més greu : la de les ideologies que venien expressant unes tensions interclassistes (intrarregionals) i es projectaven en tendències racionalitzadores (interregionals). El joc combinat d'ambdós factors -- méfiance catalane (Vilar) i tensions interclassistes -- quedava, així, establert.

Lluís V. Aracil havia apuntat en aqueixa direcció, dins la seua introducció al Teatre d'Escalante, quan observava, concisament, que la Renaixença havia pogut fracassar gràcies al confinament localista i a les barreres de classe 3.

El " localisme engallat i rupestre " ~~de que paxxixxx Rxxxx~~
 -- com feia veure Fuster --, propi de les classes castellanit-
 zades (superiors), és projectava en entusiasmes vernacles
 front al Principat i el seus homes. ³ Siga com siga, com ha-
 via mantingut que la normalització deuria haver estat un dels
 objectius més essencials de la Renaixença. Per tant, les
 deficiències de la normalització "demostraven" indiscutiblement
 el fracàs del moviment renaixentista. La meua tesi era, tot
 al contrari, que, en pensar així, hom havia vingut imputant
 als renaixentistes un " deure " que, en rigor, ~~x~~ no els corres-
 pondia : atribuir als renaixentistes valencians aquella volun-
 tat normalitzadora, ni que fos dins el terreny literari, seria
 un autèntic absurd i una estricta projecció nostra. El re-
 tret, implícit o explícit, contra les presumptes " fallides "
 de la renaixença local no té sentit. La renaixença fou un
 èxit "relatiu" i innegable. Un èxit absolut, en canvi, si el
 considerem en relació amb els interessos i popòsits de les
 seua classe promotora. ~~X paxxixxx ixxxxxxxx x paxxixxx~~
~~xx xxxxxxxxxx ixxxxixxxx xxx~~ I els interessos d'aqueixa
 classe no sempre " devien " coincidir amb els de llurs crítics.
 El contrast entre les concepcions socialment determinades en-
 tre ~~xx~~ un Teodor Llorente i un Llobart, per exepme, ha estat
 evident per a tothom : aquest ~~xxxxxxx~~ encarnava la peti-
 tax burgesia radical i republicana. La distància existent
 entre aquest dos personatges fou tant una distància social
 com ideològica, fet que delimita les ambicions respectives,
 i delimita les " responsabilitats " històriques pertinents.
 El fet és que fou Llobart, i no Llorente, qui -- com ha
 recordat Alpera --, " gairebé sol, sense col.laboradors efica-

ços, es llança a una empresa ambiciosa : la d'unir en una sola cosa restauració i modernització. Amb la restauració, aspirava a aprofitar tota la tradició culta anterior. Amb la modernització, esperava de donar un sentit ple i actual a la seua obra, de manera que fos assequible a tots els sectors socials i útil per a totes les esferes de la vida (...)
 És de justícia subratllar que Llobart fou l'únic renaixentista valencià que concebé i desitjà una genuïna normalització lingüística que posera l'idioma a l'altura de l'època ".⁴ §

~~xxx~~ Sorpren com s'acosten aquestes consideracions a les posicions teòriques desenvolupades en aquest llibre, i sembla que aquest fragment reproduït fos casi com una deliberada contribució aclaratòria, des d'una perspectiva biogràfica, dels principis d'una normalització lingüística. El nostre propòsit immediat era d'assenyalar com, sota l'impacte dels canvis de classe, i per tant d'ideologia, canvia també el contingut total del drama. Com a contrast explicatori, adduirem un altre text, de Fishman, que sembla també una deliberada descripció de la ideologia renaixentista (la de la classe terratinent). I vull fer constar que aquest text de Fishman, publicat a Honolulu ~~xxxx~~ algun temps després d'haver aparegut Conflicte lingüístic valencià -- i amb absoluta independència --, presenta paralelismes literals i fins i tot coincidències de detall, amb la meua descripció de la ideologia renaixentista : Diu Fishman :

" Per bé que les noves prote~~e~~lites (en el nostre context : aquelles que " ascendiren " gràcies a la desamortització) solien acceptar i desitjar l'ús i fins i tot promocionar el vernacle per a guiar les masses, ni elles mateixes ni

les élites anteriors solien estar massa disposades a usar elles mateixes el vernacle, especialment per a alguns propòsits ~~intel·lectuals~~ intel·lectuals elevats. En les esferes superiors de la societat, quedaven en entredit aqueles formes establertes de diglòssia que definien implícitament i simultània que era la cultura i quins eren els seus guardians. Mentre no hi hagué moviments ~~que redefiniren~~ (...) que redefiniren la base d'integració cultural, les diglòssies tradicionals pogueren subsistir incòlumes, especialment en les esferes superiors de la societat (...). Les implicacions revolucionàries de pertorbar les formes establertes de diglòssia en oferir una educació en vernacle semblaven -- i procuraven de -- impugnar els status tradicionalment adscrits, l'accés tradicionalment limitat als idiomes de poder i de prestigi, i als rols poderosos i prestigiosos "54.

És obvi, doncs, que la normalització lingüística no podia ésser " un dels objectius essencials de la Renaixença ".

Passem a veure totes les implicacions de la situació. En efecte : en la mesura en què la diglòssia corroborava una barera interclassista, l'idioma " baix " -- el " valencià " devia ésser una parla exclusivament vulgar i col·loquial que " no valia la pena de " normalitzar. Però també : en la mesura en què la normalització era exclosa categòricament -- per les raons que ja hem apuntat --, tampoc no valia la pena de prendre seriosament en consideració les relacions entre el català i el " valencià ". ~~La~~ La sort d'aquest darrer quedaria, socialment, confiada per les classes superiors a la seua eventual vis inertiae. Situació que podia haver estat seriosament pertorbada per l'impacte exemplar (= demons-

tration effect) de l'evolució barcelonina.⁶ Recordem a aquest proòsit l'observació de Martinet que " un parlar flamenc del nord de França ~~xxxxxx~~ resta un patuès en tant que es manté, de fet, per la inèrcia d'aquells qui el parlen; mentre que esdevé una vareitat de l|lengua neerlandesa entre aquells qui ho volen conscientment com a tal " 7. I no cal dir que, des de ~~les~~ perspectiva de les nostres classes superiors, el " valencià " era un patuès i havia d'ésser preservat en aqueixa condició. Ja veurem en uns altres capítols a base de quins mecanismes ~~xxxx~~ ideològics això podia realitzar-se. Per tant : l'únic contrast decisiu entre els dos " idiomes " seria fatalment el diferent nivell de normalització -- és a dir : una distinció provocativa, que caldria compensar precàriament a força de lloar les dubtoses " excel·lències d'un parlar no normalitzat.

Així, obstinant-se a preservar l'statu quo, les classes dominants valencianes han volgut interceptar els dos canvis ja apuntats : la substitució -- és a dir : la castellanització general i definitiva, impulsada per l'exemple que ells mateixos donaven --, i també la normalització -- inspirada, almenys en les etapes inicials -- en l'exemple barceloní.

La cosa és que, infortunadament per a aqueixes classes, les dues opcions descartades per elles són, tanmateix les úniques viables. I, en la mesura en què això ha quedat demostrat i les classes dominants s'han vist ~~xxxxxxxxxxx~~ x forçades a decantar-se en un sentit o en l'altre, han preferit decididament la castellanització. Nebot i Pérez, hereu directe de la tradició, ho va dir -- o se li va escapar de dri-ho -- clarament : Remarqueix que el text portany a aqueix mateix

Tratada de Ortografia Valenciana Clásica (1910) que Llorente -- per cert : llorejat per aquestes dates -- va prologar : Nebot declara :

" Los valencianos tenemos ja de antiguo nuestra lengua escrita propia y especial, como especial y propia es la hablada, y diferente por lo tanto de la catalana, aragonesa, la castellana, la murciana y la balearica que geogràficament la circundan ⁸; y no se comprende, siendo la cosa tan clara, que vayan los escritores valencianos, desde hace ya más de un siglo, dando tumbos y resbalones; unos ~~rechándose~~ francamente en brazos de la Academia Española y aceptando para el valenciano las reglas dictadas por ésta para el castellano; y otros haciendo algo mucho peor : adoptando en sus escritos no ya la ortografia, sino hasta la analogia i la sintaxi catalanas, jurando y perjurando, no obstante que escriben en valenciano puro y castizo " ⁸.

Així doncs, el localisme a ultrança, encara que afirmaria que, en principi, el "valencià " era un tertium quid -- ni " català " ni "castellà " -- es veia abocat a l'hora de la veritat a cometre un disbarat lingüístic, afirmant que, si de cas, el " valencià " puro y castizo seria més aviat castellà que català. Això és inconciliable amb totes les evidències. Però és la trista conclusió on havia de desembocar les premisses posades per la Renaixença. Al darrere del mite d'una llengüa autòctonament valenciana hi ha, com anem veen, conflictes molt més greus que una pura qüestió de noms.

La tesi que el " " valencià " siga un dialecte del castellà, en comptes de català, és lingüísticament inadmissible.

Xina o cordó sanitari no existia realment enlloc, excepte dins els caps dels qui creien que existia -- recordem el teorema de Thomas. De tota manera, ~~XXXXXXXX~~ ~~XXX~~ serviria -- com el dic d'un pantà -- per a mantenir un desnivell lingüístic entre banda i banda, i evitar la igualació (= normalització), que era efectivament temuda com si hagués d'ésser una inundació catastròfica. Perquè ~~de~~ fet -- com el cas dels pantans --, el desnivell era una amenaça permanent i obsessiva. Per això és tan depressiu de contemplar com -- a aquestes hores ! -- a falta de millors arguments, els campions de la nostra independència idiomàtica es veuen forçats a improvisar delicioses oposicions entre burumballa-encenalls, follí-sutja o xulla-costella. La inanitat d'aqueixos " arguments " delata a sensu contra rio la de la tesi mateixa (si ens havien de circumscriure a rebatre-la dins el domini lingüístic, és clar). Però la base tan precària que la fonamenta ha donat un aire particularment forçat i particularment penós al nostre mónleg localista. I, com que en el fons no és gens fàcil de mantenir de bona fe arguments tan estrafolaris, ha calgut fulminar amb anatemes per a prevenir l'efecte dissolvent d'una discussió franca. La posició localista s'ha fet terrible en la mesura en què la seua pròpia feblesa lògica l'ha abocada a fortificar-se de manera poc escupulosa, exacerbant la seua potencial virulència.

És significatiu que entre els campions més pertinents de l'" intent secessionista ", hi haja hagut personatges conspícuos i ben informats, que fins i tot havien tingut el prurit d'usar el català normalitzat en diverses publicacions. Tesis com la de Nebot, no sols eren, d'altra banda, " la més rotunda negativa a qualsevol normalització lingüística -- com remar-

ca Alpera -- (sino que) conduia a un carreró sense eixida. No és aventurat d'afirmar que es tractava d'una reacció neuròtica, que no tindria major importància si no hagués estat mantinguda i exacerbada fins a l'absurd per tot un sector d'escriptors valencians, el més recalcitrant dels quals és Josep M. Baiarri. Per a afonar l'abisme, aquest autor propugna, des del 1922, un artificios sistema ortogràfic de la seua pònia invenció. L'extravagància de dit sistema -- que esciu, per exemple, gansó, siutat, vo, mexe (...) -- no seria explicable si perdíem de vista que es tracta deliberadament d'un esforç confusionista¹¹

Transcriu, com a il·lustració, algunes frases de la seua Alfavetisació dels valencians (1966 !) : " Els etimòlegs, i simios, en torn, qe inqonsient, i malament, practiquen l'ap-surdisme gràfic, etimoestrañ podran satisfer les seues tendències poleogràfiques de la nostra llengua confeccionant la " Istòria del llenguatge valencià escrit " 12. Es sobrer de pros-seguir la citació.

Però compareu aquest text amb el d'un reformista xilè. (Citaré només el títol) " El cambio de komposicizion ke esperimenta el agua de " el Salta " durante el imbierno. Nota embiada a la Soziedad Zientifika de Balparaiso por K. Newman (Santiago de Chile Inprenta i enkuadernazion Rroma, 19 kalle de la Bandera 19 - 1896 ". 13. Tendències similars van donar-se -- com ~~xx~~ observava Carreras Candi -- a Castella durant el modernisme.

La posició de Baiarri ha estat exagerada en excés. Al seu costat, però -- i fent-li costat -- hi ha hagut el grup dels conreadors sistemàtics del confusionisme : el P. Lluís Fullana (en el seu últim estadi de regressió), i més eficaç

en punt a la desorientació pública donat el seu status d'acadèmic de la llengua. " La mateixa cautelosa ambigüïtat -- observa Alpera -- és mantinguda encara per escriptors de segona línia, com Francesc Almela i Vives, que cultiven deliberadament la vaguetat " 14. I d'altres pocs.

Però, insistesc, socialment totes aquestes positures són molt significatives perquè sembla obeir a una lògica implacable. Reprengam l'opinió que el " valencià " és dialecte del castellà. I bé : aquesta opinió ^{comporta} ~~siguixixixix~~, senzillament, que la situació de desigualtat social de les classes inferiors " pot " ésser racionalitzada lingüísticament afirmant que la " parla popular " és un dialecte de la llengua culta (= castellà). D'aquesta manera, el conflicte intern de la nostra societat era minimitzat, i la situació podia semblar " natural ". Acostar el " valencià " al castellà era clarament una manera de ~~reparar~~ ^{reparar} ~~xxxixixix~~ la solidaritat interna valenciana. I exagerar el contrast " extern " valencià-català serviria per a reforçar aqueixa solidaritat amb la tendència cohesiva (= alienadora) provocada per l'espectre del " perill català ".

Si la normalització va quedar, així, frustrada pel ~~que~~ l'interjoc de la méfiance anticatalane i les tensions interclassistes durant la Renaixença, després -- com ha remarcat Aracil -- "un estret contuberni entre el localisme i la vulgaritat (...) dominaria l'escenari domèstic. I el desgavell seria presidit pel mite parroquial de la " llengua valenciana " -- una espècie que la Renaixença genuïna s'havia negat a autoritzar. Però les prevaricacions renaixentistes donarien peu a la insolència engallada i rupestre...Cosa que solament voldria dir que, superats els dubtes inicials, la classe dominant

valenciana havia trobat finalment l'estratègia que més li convenia : la que ha mantingut -- ara ja sense vacil·lacions -- durant tot el segle XX " 15.

Una nota final : és ben cert que l'ús de l'expressió " llengua " o " idioma " valencià té precedents molt anteriors a la nostra belle époque i al període posterior, que és el considerat aci. També és innegable que, popularment i tradicional, el català que els valencians parlem ha rebut la denominació de " valencià ", que avui mateix és encara la més plana i generalitzada. He tractat de subratllar, però, com i per què l'estratègia de les classes superiors ha consistit a subvertir capciosament el sentit d'aquelles denominacions: quin era el seu origen ideològic.¹⁶

NOTES.

1. Cf. Tele/estel, 5 desembre 1969, p.30.
2. Lluís V. Aracil, introd. a ~~El~~ Teatre d'Escalante, Col.lecció Garbó, València, p. 85.
3. Joan Fuster, Nosaltres els valencians, cit., p.196.
4. Lluís Alpera, op. cit., p. 339.
5. J. A. Fishman, op. cit., p. 21.
6. R. Ll. Minyoles, op. cit., secc. 4.3.2. ~~XXXXX~~ ~~XXA~~.
7. A. Martinet, Élements, cit., p. 153.
8. J. Nebot Pérez, Tratado de ortografía valenciana clásica. València, 1910, p. 23.
9. Caldria, però, discutir la " identificació simplista " que el mateix A. Martinet hi fa entre " cossos nacionals " i Estats polítics plurinacionals. La identificació hi és implícita.
10. A. Martinet, Élements, p. 146.
11. Lluís Alpera, ibi., p. 343.
12. Citat per Sanchis Guerner, La llengua dels valencians, cit, p. 187-188.
13. Carreras Candi, Geografía General del Reyno de Valencia (Prov. de Valencia), p. 664, nota 314.
14. Ibi.
15. Lluís Aracil, loc. cit., p. 85.

25. Reprendrem el tema en la darrera part d'aquest llibre (3).

2. NATURA I FUNCIO DELS PREJUDICIS LINGUISTICS.

2.1. " LES PARLES MATERNES " :
EL PARANY D'UNA IDEOLOGIA.

2.1.1. INTRODUCCIÓ.

A fi d'entendre millor l'estructura real del nostre conflicte lingüístic resulta indispensable d'abordar els tòpics del fetitxisme verbal, del prejudici i de la ideologia. La majoria de la gent ens resisteix, però, a acceptar de bon grat que se'ns revise el nostre arsenal polèmic i, en bona part, això és degut a la confusió ingènua entre llenguatge i realitat. De vegades, les paraules deixen d'ésser considerades com a paraules i es prenen com a coses reals. Així s'esdevé quan hom s'arrisca a criticar la " llengua materna ". Qualsevol intent de revisió semàntica correrà el perill de despertar suspicàcies.

Literalment, l'expressió compromet a poc. L'idioma matern és l'idioma après en la família. Ara, per tal d'estalviar-nos confusions inútils, caldrà que distingim primerament dos usos diversos del terme. Molt sovint usem aquesta expressió amb un interès prou restringit -- sobretot quan abordem qüestions psicològiques o pedagògiques --, i aquest ús sembla relacionar-se directament amb el món dels infants. O bé evoca, inconscientment, el món de quan érem infants.

Així, insistim sobre els avantatges de l'ensenyament en la llengua materna o sobre els conflicte psicològics que ocasiona en l'infant l'educació donada en una llengua distinta. Aquest sentit no ens interessa ara. L'ús del terme que anem a considerar és aquell que està implicat en la perspectiva de determinats grups i que el configura com a una de les peces bàsiques de l'aparell de substitució lingüística. Aquest segon ús està determinat històricament per la situació de les burgesies europees del segle XIX -- bé que serà ocios de dir que aquestes no van " inventar " tal denominació ni moltes de les connotacions que ací assenyalen.

No ens confonguem : aqueix ús va ésser condicionat peculiarment per la situació d'unilingüisme pròpia dels grans Estats en procés d'expansió. Aquest no era el nostre cas.

Doncs bé : aquella situació d'unilingüisme proporcionava una base indubtable a la concepció característica que la primera llengua havia d'ésser la de la mare o de la família, i que també seria aquesta la que, naturalment, parlaria l'individu a l'edat adulta. No importaria aleshores que hom arribés a parlar un o més idiomes, perquè aquests tindrien sempre un valor " instrumental " -- no integrador --, i tampoc no arribarien a posseir el valor emocional de la primera llengua. Com podem suposar, la realitat bàsica era que, en aquells Estats, els moments privats i familiars de la burgesia (= milieu) i el món públic (= structure) esdevonien lingüísticament coincidents i homogenis. Així, la llengua materna era, senzillament, La Llengua : la llengua de l'Estat.

En una comunitat culturalment i lingüísticament estable

és molt fàcil de predir -- insistim -- quin deu ésser l'idioma trsmès de pares a fills i quin serà l'idioma que aquests arribaran a usar a l'edat adulta. Però en un altre tipus de societat, on no existesca tal cohesió lingüística per manca dels suports públics, no pot subsistir aquella seguretat. És obvi que quan una comunitat d'idioma es troba sotmesa a pressions per part d'una altra comunitat (i, d'ací, al procés de substitució lingüística), la llengua materna ja no és, simplement, " La Llengua ", sinó una de les llengües en conflicte -- potser majoritàriament la llengua del país. No la llengua de l'Estat.

El fet que, en aquestes condicions, hi haja persones que canvien compulsivament d'idioma farà que " llengua Materna " prenga significats biogràfics diferents, i significats col·lectius dubtosos; per a uns -- potser la majoria -- la llengua materna serà la de la pròpia comunitat; per a uns altres -- els grups diglòssics --, la llengua forastera. És possible d'acceptar que, normalment, l'individu s'integrarà en el grup lingüístic del pares, però mentre el procés de substitució lingüística persistesca, la regla no pot considerar-se mai absoluta. Car, ateses les circumstàncies, l'idioma " públic " no és l'idioma de tots els individus (= vernacle), be que ho puga ésser de forma majoritària. És més : l'idioma originari pot ésser oblidat i fins i tot rebutjat per determinats sectors.

2.1.2. FATALISME UERSUS AUTOCONSCIÈNCIA.

Si en les grans nacions homogènies el concepte de " llengua materna " era hipostatitzat, més o menys justificadament, en ésser aplicat a determinades comunitats políticament dependents, o fortament sotmeses a la influència d'un altre Estat, aquest mateix concepte arribaria a prendre connotacions més o menys patètiques. Perquè, precisament, la desconfiança en una continuïtat cultural (la transmissió d'e l'idioma propi es veu seriosament compromesa d'una generació a una altra), afavoriria una nova concepció " teleològica " de la llengua materna. Una perspectiva en bona part compensatòria de la situació real i que, en certa forma, tendeix a obscurir aquesta realitat : però no pas a afrontar-la. La noció de llengua materna es revesteix així d'una curiosa implicació fatalista : comença a concebre's com alguna cosa inexorable, com si marqués l'individu amb una " essència " que mai no podrà ésser abandonada. En certs aspectes, l'idioma originari arribarà a considerar-se com una qualitat " racial ", com un tret semibiològic, objecte d'herència (com una propietat de la " sang "), i, així, idealment sostret a les vicissituds i incerteses de l'aprenentatge.

El nou to de rotunditat, de transcendència simbòlica, que adoptaran les invocacions basades en la " llengua materna " la tendència a accentuar l'orientació moralitzant, marcadament " herètica " i biogràfica, l'alt valor posat en la simbologia

semibiològica, són notes dominants en aquesta perspectiva. Vegem-ne un d'aquests clisés ; que ha esdevingut un paràmetre de les nostres vicissituds culturals :

" Si no fosseu ingrats a la llengua que heu mamat..."
(O. Almudéver, 1561).

" Buelvan a su lengua natural que con la teta mamaron, y no la deixen ... " (M. de Viciàna) 1574).

" Mamen de la llet de la nostra Mare Idioma y no de la estranya ... " (Pere Esteve, 1760).

I, finalment, la immortal Oda d'Aribau (1833) :

En llemosí sonà lo meu primer vagit
quan del muqró matern la dolça llet bovia

La cosa és que, a través d'una sèrie de tendres imatges -- o de simbolismes més o menys freudians -- la " llengua materna " es presentaria amb una realitat tan " natural " que semblava transcendir de la situació. La finalitat oculta de tot aquest simbolisme era -- no cal oblidar-ho -- de subsanar o reparar amb connexions emocionals la manca de vincles institucionals més efectius. I, de fet, aquesta concepció, exacerbada en els darrers cent anys, que tendia a accentuar l'adhesió purament emocional (= no conscient) de l'individu a través dels lligams familiars o vernacles, podia ésser integrada " orgànicament " i harmònica en la visió del món característica d'una època de canvis socioculturals poc ràpids, de preponderància de les relacions familiars, d'estabilitat i conservadorisme ■■ de la personalitat i de la conducta de la gent. Tanmateix, la Weltanschauung implícita en la noció

de la " llengua materna " deixaria aviat d'ésser operativa en una època de mass media, de canvis socioculturals profunds, d'eficaços condicionaments culturals. En una època, i dins una societat, que exigiran autoorientacions conscients dirigides a l'acció.

Però -- heus ací el punt fonamental --, no és cap a una creixent autoconsciència que abocava aquella perspectiva romàntica. Tot al contrari : hi havia un to fatalista i irracional en aquelles referències místiques a l'idioma. I la mística impedia o obscuria uns propòsits normalitzadors ben definits.

No cal dir que la virtualitat de l'arsenal en qüestió era purament defensiu, passatista; és tractava de contenir el procés de substitució lingüística, però no pas de superar-lo. L'argument de la llengua materna deixaria d'operar ipso facto des del moment en què les mares, guiades per un amorós instint de prospecció, començaren a criar llurs fills en l'idioma dominant. A partir d'aquell moment, les noves generacions no podien sentir-se emocionalment identificades amb la llengua del país -- en tant que llengua exclusivament " materna ", s'enten.

2.1.3. ELS FETS.

Ens hem ocupat fins ací de presentar algunes de les connotacions ideològiques de la doctrina de la llengua materna; la nostra aproximació al tema ha estat perifèrica, atès que no ens hem preocupat encara dels " fets " en cru. Però

el punt realment torbador és que l'argument de la llengua materna no és, tan sols, " ideològic " -- circumstància que no obstant perquè reflectís una " realitat " --, sinó que fa aigua també si ens atenem als " fets ". L'estratègia falla per la seua mateixa base. En efecte : pertany a l'experiència més vulgar, òbvia i quotidiana que, al país, la dona, en major grau que no l'home, sembla particularment propensa a la substitució lingüística. No estic disposat a treure'n, d'aquest fet, cap metafísica. Estic amb el difunt lord Russell quan diu que " tota " generalització respecte a les dones és suspecta de prejudici. Però si alguna constatació general ens és permesa -- basada en les observacions més elementals i accessibles --, diríem que, al nostre país, sembla haver una major proclivitat per part de la dona a l'autoodi i al canvi lingüístic. Es dona, així, ben sovint la paradoxa coneguda que la " llengua materna " (~~x x xxxxxx~~) siga en moltes famílies la "llengua paterna ", en el sentit que el ~~xxxxxx~~ ~~xxx~~ ~~éxxxx~~ castellà sol ésser la llengua apresada de la mare i el castellà del pare. Veblen ja va parlar de la dona com a vicarious leisure. I, en visites a aquesta realitat, el famós argument s'enfonsa. Tot sembla que, en determinats nuclis de la societat valenciana, els xiquets neixen " sense " llengua materna, és gràcies a l'al·ludit instint prospectiu de les mares mateixes. La hipostatització de la llengua materna podria ésser -- i és de fet -- per aquest camí un dels rodaments indispensables en el mecanisme de la substitució.

V. Soler i Marco ha descrit, concisament, el procés de castellanització a nivell microsociolingüístic : " Hi

veig -- observa --, en principi, una concatenació de fets que en surten obligadament. Una parella es coneix (potser tots dos catalano-parlants), i, invariablement, com a "norma social ", es parlen mútuament en castellà. Hi té lloc, llavors, el l·ligam castellanitzat. Després ve, normalment, el festeig. Hi passa que, malgrat que ells s'assabenten que tots dos tenen el nostre idioma " com a llengua de tracte " (amb la família, és clar), fan una excepció i entre ells segueixen utilitzant el castellà. Evidentment, el casament no canvia res, i resulta que la llengua de fora ha passat a ésser " llengua de família ", d'una família més de València. Els fills n'ixen, lògicament, castellanitzats, i tot i que ^{el} apleguen és a dir : "... el valenciano lo entiendo pero no lo hablo : El fet s'ha consumat." ¹.

Caldria observar, no obstant això, que l'ús del castellà durant el festeig i en l'educació dels fills no respon a motivacions idèntiques, i no podem tractar indiscriminadament, en un mateix, pla tots dos " usos ". En el primer, predomina l'element formal, la ficció social, la " coentor ", el desig d'exhibir un status superior, i tots aquells factors que en una relació més pròxima (= en ésser eliminada les distàncies pròpies del festeig) poden desaparèixer i és normal que desapareguen. En aquest punt, " servir les distàncies " (= drei Schritt von Leib) ² caracteritza una actitud o un estat psicològic que expressa alhora el temor i el respecte, la deferència. S'estableix, doncs, entre els elements de la relació una " distància existencial " (Mannheim).²

cop desencorsetada la situació inicial ? (Excloem ací el cas que " un " dels elements siga castellandfon). Crec que, en aquest sentit, no és lícit de forçar cap hipòtesi.

En canvi, sí que caldrà subratllar que, fora dels casos en què el lligam castellanitzat s'ha establert prèviament, la " vernacularització " del castellà no es produeix ~~xxxx~~ amb una clara solució de continuïtat respecte de la situació lingüística anterior. Aquesta " vernacularització " es produeix, precisament, en relació amb la socialització i educació dels fills, circumstància que no té per què entendre's retrospectivament, en funció de la llengua que parlaven els pares. Precisament aquesta disrupció explica el fenomen, tan conegut, que en les relacions intrafamiliars s'adopte una doble norma : l'ús del català entre marit i muller; l'ús del castellà entre pares-fills; en tant que en les relacions extrafamiliars els pares continuen usant el català (cercles d'amics, parents, etc.).

Tot indica que la " maternització " del castellà, si val dir-ho així, és ja, a la ciutat de València, un fet consumat o en tràmits d'urgència. A més un testimoni que potser sembla trivial, però que, a falta d'unes altre proves, resulta molt significatiu. Em referesc a la suspensió, dels " miracles " de Sant Vicent.

L'anterior frase no ha d'ésser presa " literalment ". El lector en general ~~xi~~ es donarà per assabentat que es tracta d'escenificacions, fetes per xiquets catalandfons, en què són explicades les aventures sobrenaturals del nostre sant, anomenades " miracles ". Aqueixa mena de fonaments es produeix

xen sistemàticament ~~en~~ tots els anys dins el cas urbà de València. Prenguem, a tall d'exemple, una de les entrevistes fetes enguany al president d'un dels "altars" o grups escenogràfics. Hom pregunta :

" -- ¿ Les ha supuesto problema encontrar a elenco de ~~xxx~~ chiquillos para la representación del miracle ?

" -- Si -- respon l'entrevistat --, hemos tenido que pelear mucho. Por varios motivos, notodos los crios están hoy dispuestos a hacer estas representaciones y los que lo estan, desconocen la lengua vernácula. Yo creo que de seguir esto así se llegará a dialogar los miracles en castellano. Aunque con ello se pierda la gracia genuina del lego -- llamado Mutiló -- que acompañaba siempre a San Vicente " 5.

El text és d'una claredat impressionant. Tant per la constatació, en ella mateixa, com per la ideologia que s'hi traspuja. El que se'ns diu, amb desimboltura insuperable, és que la pèrdua del català a la ciutat de València deu ésser lamentada ~~per~~ ~~per~~ per una conseqüència funesta, que " con ello se pierda la gracia " de Mutiló -- lleg que desenvolupa el paper de bufó (D'aquest tema ens ocuparem en un altre apartat ⁶). El valor d'això és ~~simptomàtic~~ simptomàtic. I, des d'aquesta precisa ideologia, hom pot explicar-~~se~~ tot el demés. No ~~és~~ té menys força simptomàtica ~~el~~ que " no todos los crios (estiguen) dispuestos a hacer estas representaciones ", perquè, de fet, corrobora l'anterior.

Contrasteu la darrera afirmació amb un passatge de Mort de Dama, de Villalonga, i aquest punt quedarà definitivament aclarit. S'hi diu :

" Sols que, com aquestes pagueses ja no existien, haven

degenerat fins a disfressar-se igual que a les ciutats i ballar tangos, els poetes disfressaven de tant en tant les seues pròpies filles amb el vestit típic i les menaven a algun poble a ballar boleros. Naturalment, les grandetes no volien donar-se en l'espectacle com si fossen una glossa de papà, i així les balladores d'any en any eren més diminutes. Els poetes, fingint optimisme com un físic galleja de salut, declaraven que la gràcia consistia en allò, però en el fons del cor s'entristien pensant que aquelles nines, en créixer quatre anys, desertarien el camí de les tradicions per a dedicar-se al xotis o al fox "1".

No cal insistir-hi més : remet el lector a les consideracions fetes sobre el folklorisme, el reduccionisme i a les seues pròpies. 5 Doncs bé : hem passat ~~insensiblement~~ dels fets a la ideologia. És horavque portem el nostre plantejament a les seues darreres conseqüències.

2.1.4. EL PAS A L'ASSIMILISME.

Reprenem el fil de la nostra argumentació. El cas és que la candorosa confiança retrospectiva d'aquells esperits conservadors dels qui parlaven estava condemnada als més cruels escarnis. Dostoievski, per exemple, n'aporta algun testimoni curiosament dramàtic : " Els russos -- escriu -- almenys els de les classes altes, fa molt de temps que (...) en llur majoria neixen sense idioma matern " ⁸ . Les descripcions lingüístiques, que en les ments contemplatives del segle passat no s'explicaven sinó com a infraccions pecaminoses d'un deure envers la Natura, vindrien a corroborar dolorosament la ineficàcia del tractament retòric.

Perquè el més greu en aquella orientació falsament normalitzadora i fatalista és que justificava la poltroneria. Tot indica que no es tractava tan sols de façons de parlar, sinó de tota una formidable perspectiva metafísica. El tic inconfusible era la reincidència en els símls vitalistes i pseudobiològics -- també en els botànics --, presos literalment (= irracionalment). I no pas com a pura exhibició de metàfores cursis. És massa obvi, en efecte, que aquella insistència en els elements irracionals de la vinculació de l'individu a l'idioma obstruïa una autèntica consciència normalitzadora, decididament orientada cap als problemes reals.

Heus ací un exemple agafat a l'atzar : " Perquè es reforcin i consolidin els vincles de solidaritat natural entre els pobles de llengua catalana, assegurant-se així

el pervindre de la nostra literatura, bastarà que les coses segueixen el curs natural " ⁹ (Cases Carbó) .

I si la vida del nostre idioma es regia per les lleis fatals de la Natura, el problema consistiria més a " no fer " que a " fer ".

Però, preguntem-nos, per un moment, què faltava en aquesta visió miop i retròrica de l'idioma perquè no pogués ésser avantatjosament utilitzada per teòrics més resòlts de l'assimilisme. En efecte : aquesta curiosa metamorfosi final (el pas de la " mentalitat insincera " a l'" actitud ideològica, stictíssimo sensu) seria també possible quan aquella perspectiva fatalista arribés a integrar-se dins l'arsenal de l'assimilisme cru. El pas ha estat finalment donat quan els tòpics dominants han vingut a consagrar l'idioma en desavantatge com a definitivament " matern ", circunscrit a l'àmbit d'expressió purament familiar, intrínsecament " entranyable ", " íntim " i " espiritual " (tornem a la fraseologia ambivalent), però consubstancialment aliè a la tècnica, a la ciència i a la vida pública. En altres paraules : quan hom priva l'idioma " matern " aquelles funcions socials sense les quals està condemnat a la desaparició, hom diria ex definitione. Quan arriba aquest moment l'estratègia consisteix només a prendre com a definitiu l'statu quo, i a veure -- com deiem -- en la precària situació institucional de l'idioma, més que no pas una conseqüència del tractament inicial, una racionalització per a continuar mantenint-lo. I quan arriba aquest moment, ens adonem que tota aquella viciosa fraseologia va respondre a una situació que ha estat superada, i que, per tant ha de traslladar-se decididament dels nostres hàbits men-

tals a la vitrina d'amenitats curioses.

2.2. ANÀLISI DELS CLIXÉS LINGÜÍSTICS.
EL PREJUDICI ESTÈTIC.

2.2.1. ESTÈTICA I SIMBOLOGIA SEXUAL.

En la discussió que anem a emprendre procurarem mostrar que les ideologies lingüístiques guarden un cert isomorfisme essencial, que obeeixen a una única pauta, la dissimetria, i que ben sovint es constitueixen en idealitzacions compensatòries o en compensacions autoconsoladores. Però l'important al nostre propòsit és d'assenyalar l'estructura d'aqueixes ideologies i prejudicis, més que no pas de fer-ne un recompte exhaustiu. La complexitat del tema fa que algunes de les seues implicacions ens puguen semblar, a primera vista, una mica arbitràries. Una variable dependent de les valoracions d'un idioma no normalitzat, i que tractarem en aquest capítol, és indiscutiblement l'estètica. I és així com el simbolisme sexual, posem per cas, s'entremet en un assumpte que aparentment no hi servava cap relació lògica. Podem fer camí per aquest mateix cantó, en una primera aproximació al tema.

Ja establíem en pàgines anteriors una relació entre l'estructura dels prejudicis lingüístics i l'entrellat del prejudici antifeminista.¹ Certament, la relació dissimètri-

ca entre els sexes es presta a tota mena de prejudicis i d'ambivalències -- com la relació entre adulte i infant. Un il·lustre reaccionari britànic, el comte Chesterfiel, que en les seues cartes amonestava el seu fill perquè en tot moment es guiàs per la raó i no pel prejudici, escrivia el 7 de febrer del 1749 (calendari julià) : " Les dones, per tant, són només criatures que han crescut poc. Un home sensat xanxeja amb elles, juga amb elles i les adula, el mateix que faria amb un xic desimbolt i precoç; però mai no confiarà en elles per a cap assumpte seriós; encara que sovint els hi ho faça creure; perquè això és el que les fa sentir més orgulloses " ². No cal apel·lar a subtils raons psicològiques per a veure com moltes de les característiques que hem de tractar en relació amb els idiomes afavoreixen una associació d'idees gairebé automàtica amb aquest instructiu passatge. En tot cas, serà remarcable el caràcter insidiós i bivalent de tota terminologia que desplaça sobre un idioma la càrrega valorativa peculiar en la relació entre el sexes. Podem veure, d'entrada, com el joc combinat de dissimetries adulte- infant / masculí - femení es troba present en la famosa qüestió de la llengua materna.

Així, és evident que la ideologia de la " llengua materna " ha de contrastar implícitament, però fatal, l'amor filial (l'" afecte sagrat " que s'arrela en el món de la infantesa) i la masculinitat adulta.

Oh llengua,

que em tornes les virtuts de ma innocent edat !

En la pràctica, té un cert sentit que el baró adulte amague

alguns recels contra el paper d'inferioritat adscrit de forma peculiar al seu idioma, paper que deriva irresistiblement del contrast mare-infant i pare-adult. I també té una certa lògica que els parlants (barons) d'una llengua " materna " hi vullguen escapar, d'aquesta situació, identificant-se potser inconscientment amb l'"altra" llengua no-materna, què, a sensu contrario, encarnaria els valors pare-adult.; l'estil masculí. En una societat que consagra com a desitjables certs tipus d'agressivitat i de masculinitat, aqueix mecanisme es dispara tot sol.

Passem a la qüestió estètica, i pensem en les qualitats o clixés adscrits (més tard veurem per qui ³) al " valencià ". Examinem ara aquesta sèrie : " intimitat ", " bellesa ", " dolçor ", tendresa " (propietats isomòrfiques de la " pudicícia " o el " recato " femenins). És tracta, clarament, d'una sèrie d'idealitzacions compensatòries, atesa la situació real i pràctica de l'idioma ⁴. La idealització amaga la desigualtat. Ho constatarem amb l'ajut de dos textos. El primer és de Marc Antoni Orellana (s. XVIII), un dels teòrics del secessionisme lingüístic -- com anotava Sanchis Guarner --, i contrasta la desigualtat (= les exel·lències) del " valencià " sobre el " català " i " mallorquí " :

" Oyendo hablar a los catalanes, mallorquines y valencianos -- declara --, és muy fácil distinguir estos de los primeros, porque el hablar valenciano tiene la articulación suave, clara o batiendo la lengua sólo con los dientes y paladar; lo que el habla catalana y mallorquina es fuerte, áspera y rasgada, y con cierta especie de greguesco, tiene más de

gutural y ciertos impetus duros, broncos y violentos (...); lo que no acontece con los valencianos, los cuales pronuncian las palabras limpiamente, con fluidez, y sin el menor sonido que decline a lo cerril, grosero o extremado, y por lo mismo es la lengua valenciana dócil, fácil..." 5. De tot això es desprenen dues coses : " la una, la distinció de idiomes; la otra la excelencia i ventaja que damos a la lengua valenciana en parangón i cotejo de la catalana ".

Fins ací la part d'interés per a l'anàlisi de clíexs lingüístic. Ens falta l'element de judici que explique totes aquestes excel·lències, i sembla que és el següent :

"... sucedió que siendo los catalanes más tenaces en la observancia de su idioma y al mismo tiempo los mallorquines menos expuestos a mixturar-se con otras lenguas, han conservado los unos y otros menos alterada la primitiva lengua (...) Lo que, por el contrario, los valencianos... ".

Hom pot veure automàticament una sèrie de compensacions desitjables i indesitjables. Comptem amb elements suficients per a assabentar-nos que el mòbil compensatori rau en el segon d'aquests paràgrafs : el fet que catalans i mallorquins foren " més tenaços " a mantenir llur idioma i " menys exposats a mixturar-se " (= castellanitzar-se). Aquesta desigualtat de consciència lingüística hauria d'operar com una distinció provocativa. Una invidious distinction que donaria peu al joc combinat de :

- 1) compensacions denigratòries autoconsoladores :
" cerril ", " grosero ", extremado ", " duro ", " bronco ", etc.,
- 2) idealitzacions compensatòries : " suavidad ", " dulcúra ", etc.

En tot cas, si la sola raó diferencialista era " la major penetració de castellanismes en el valencià " aquest fenomen " justificaria més bé una depuració que no pas una emancipació " 6. Però la depuració, o normalització, no entrava en la lògica d'Orellana, ni tampoc " l'escàs conreu de les lletres valencianes en el segle XVIII no hauria permès el luxe de desenvolupar una llengua valenciana diferenciada ". La raó d'aquest fet és òbvia. El mateix Sanchis Guarnier anota que " Com sempre ha ocorregut i ocorre, solien ésser els valencians més castellanitzats els qui més allunyats se sentien de Catalunya, reuportant el català més rústec i dur, menys polit i gracios que el valencià ". La correlació entre la castellanització i la idealització hi resta implícitament exposada.

Hi ha un altre element ideològic que cal posar en relleu. Entre les qualitats que Orellana adscriu de forma redundant al valencià destaquen les de la " suavitat ", " dolçor, en contrast amb aquelles altres que adscriu al català : " fort ", " dur ", d'" ímpetus violents ". Aquelles s'aliniaven, doncs, al costat de les virtuts (femenines) de " docilitat " i " bellesa " (= dependència), en tant que el català encarnaria els valors (masculins) d'independència i autoafirmació (" dur ", " fort ", " violent "). La mera inversió de la pauta ens fa veure quina és la valoració real que encobreix el prejudici. La duplicitat i l'ambivalència tenen el defecte que es transparentegen : la pauta de poder resta invariablement intacta.

Essent la característica fonamental i òbvia de totes aquestes expressions la dissimetria, no hi ha per què insistir ja en el fet que on el contrast de clivés lingüístics cobra major sentit i nitidesa és en examinar la relació " valencià "-castellà. A la vista de les consideracions anteriors, el lector estarà en condicions d'apreciar en tot el seu suc la fraseologia d'un text com en que publicava un periòdic local en la seua secció de cartes al director. El signant, F. Pérez Oñate, hi deia :

" Parece que va entrado en su apogeo la polémica entorno al llamado idioma valenciano (...) ¿ De verdad es deseable que todos los levantinos hablemos nuestro dialecto ? (...) Yo soy valenciano, hablo valenciano con orgullo y encuentro verdadero placer en hablar valenciano dondequiera; pero (...) ⁷. Pero pongamos ya el dedo en la llaga : el mismo Ortega y Gasset nos recordó que todo imperio o nación es un gigantesco proceso de incorporación donde una voluntad férrea extiende su hegemonia e impone una tarea común y seductora a los pueblos colindantes, los cuales acaban por integrarse (...) al primitivo quehacer del vencedor. Ahí tenemos al precursor de Temístocles, a Julio César (...) ¿ Cuáles fueron, si no claros procesos incorporativos, el Imperio Romano, el iniciado por Castilla -- madre prócer de ~~temples~~ temples indomables ... " Etc. I conclou l'argumentació :

" Hablemos, quienes sepamos, nuestro entrañable valenciano; pero, en mi humilde opinión, no debemos hacer campañas publicitarias en contra de las leyes naturales " 8.

El senyor Pérez no acaba ahí, però cal que estalviem

temps. No cal dir -- ni tampoc discutir -- que la immensa major part de les coses que s'han publicat en aquesta direcció són obtuses, in-originals i que de vegades freqüen la neurosi. Però les ideologies actuals més vulgars, quotidianes i difoses solen presentar similars característiques. Les seues expressions són justament això : expressions, símptomes. El text reproduït no conté cap matisació, cap subtilesa verbal, cap refinament. El xoc (~~o et ja~~) ~~entre~~ ~~el~~ ~~discurs~~ ~~de~~ ~~la~~ ~~llengua~~ ~~materna~~ ~~amb~~ ~~el~~ ~~discurs~~ ~~de~~ ~~la~~ ~~llengua~~ ~~castellana~~ entre les profusions " hablo valenciano con orgullo " o " hablamos nuestro entrañable valenciano " i la resta del ~~text~~ la carta és palmari. No cal posar-hi èmfasi addicional. Si l'hem adduït és perquè dramatitza de meravella el contrast d'estils que venim analitzant.

2.2.2. MATERIAL DE MOSTRA.

Com a recapitulació de les idees exposades fins ara en aquest assaig, oferiré al lector, sense comentaris per la meua part, un passatge en què trobarà la ^msuma i compendi de totes les ambivalències, compensacions, idealitzacions, clixés lingüístics, que ja hem estudiat. Pel que fa als temes tractats darrerament (2.1 -- 2.2.1) també trobarà implícita la vinculació inextricable entre l'" argument " de la llengua materna (= plantejament autobiogràfic), com a peça essencial d'una òptica retrospectiva i un mosaic de clixés considerable. Recomane el lector que assatge per ell mateix una anàlisi de contingut.

"... Bernardo Morales San Martín me proporcionaba ocasión en que poder expresar a Lo Rat-Penat los motivos por los cuales un hijo de Valencia no puede hoy hablaros en vuestra dulce lengua, y al mismo tiempo, cómo y cuánto siento palpar en mi espíritu el espíritu de Valencia (...).

" Ya veis, extranjero en mi tierra, a las dulces cadencias de nuestra lengua madre he de sustituir con estos ritmos de la lengua hispana. No más es posible hablaros en valenciano : sobre ser pobre mi léxico castellano, más, mucho más pobre es mi vocabulario levantino. Y lo siento; podeis creer que os hablo con toda sinceridad en estos instantes. Pero no fue para mí, la de Valencia, lengua de los cantares de mi triste cuna; triste por la ausencia de una madre que tuvo la suya en esta tierra. Ni fué la de mi padre tampoco, porque oriundos los suyos de nuestro pueblo hermano, de Aragón, aunque en esta tierra naciera, fueron los viriles acentos de la jota aragonesa los que durmieron en el regazo santo de mi abuela. ~~X~~ ¡ Y lengua que no se oye al escuchar las primeras caricias de la vida, es lengua muerta para el espíritu. Yo me he preguntado si sería más valenciano al conocer mejor la dulce lengua de nuestra fértil tierra, y me he respondido negativamente. Yo creo que no está el alma en la lengua; a lo más, la lengua será un medio de expresión del alma; pero yo creo que ser buen valenciano es sentir como los buenos valencianos (...). Yo creo que si fuera mudo sería tan valenciano como lo soy, y lo soy como el que más (...)

con
" Basta que uno diga que quiere ser valenciano, que es valenciano, para que nosotros lo creamos : ¡ que no tan

fácilmente se cambia de madre y se niega a la propia para adoptar una ajena ! (...)

Acaba el discurs amb aquestes paraules :

"... se puede ser muy valenciano y querer mucho a la tierra, tanto como el que más, a pesar de llamarle ¡ madre mía ! con la violencia y energía de la lengua de Cervantes, en lugar de usar aquellas dulces y amables frases con que en la lengua de ~~Cervantes~~ ^{Aunàs March} sabéis decir vosotros ; ¡ mare meua !

" Valencia, 17 Marzo 1920.

2.2.3. SOBRE EL VALOR DE L' " ESPERIT " .

Dues paraules sobre l'ús de la metafísica. Creiem que en la nostra etapa present de desenvolupament històric, el problema real no és l' " Ésser " -- 'bon valencià, com el que més ; per recordar una citació fresca -- sinó l' esdeve-
minúscules
ria, en ~~XXXXXXXX~~. I el futur immediat de la societat valenciana es veu compromès per una infinitat de perills concrets, als quals hem de respondre conjuntament i positiva. X El més concret és que l'opi metafísic ens paralitze. Tornarem a recordar algunes expressions que ja ens hem trobat al pas : " Mi mentalidad es catalana. Me siento catalán por los cuatro costados " (Gironella) ¹⁰; " Yo soy valenciano " (Pérez Qñate) ¹¹; " Lo soy como el que más " (Gómez Martí) ¹². Mentalitat, ésser, esperit -- tant se val. Tots tres autors citats coincideixen en un punt : el fet de no haver usat en els seus escrits cap argumentació que no tingués connotacions denigratòries per al català. En tots tres casos la

pleitesia verbal a les " essències " sembla expiar la culpa pel prejudici que s'anunciava tot seguit. La incongruència de la pròpia actitud real es reprímia amb èxit dubtós : sembla que el mecanisme consisteix, psicològicament, a afirmar la virtut per tal que les relliscades del context passen inadvertides. ¹² I també sembla deshonest de voler plantejar un problema viu en termes estàtics, bé sia de " mentalitat ", bé sia d'" ésser ". Perquè, a bada de si " som " , o " no som ", els que ens cal saber és quin ha d'ésser el rumb del nostre futur; i invocar l'" esperit " no és sinó una manera refinada de refusar-se a prendre consciència del dilema real.

Hi ha un aspecte que afecta en concret les posicions mantingudes a nivells més racionals dins la lingüística. Ens referim a la sobrevaloració de l'actitud personal de cara a dirimir la vinculació de l'individu a una cultura, independentment de la llengua usada. Aquesta postura ha estat mantinguda a casa nostra, entre altres, per Badia Margarit. " El que compta -- diu -- és l'esperit amb què cadascú s'hi sent vinculat o no a la cultura catalana. Si s'hi sent vinculat, farà cultura catalana " ¹³.

Les dificultats d'aquesta concepció són evidents. En definitiva, no és gaire distinta a les que hem estat comentant. El mateix Badia hi deixa entreveure una certa perpexitat davant la seua tesi mateixa. Sembla, haver, en efecte, una contradicció quan, referint-se a aquest problema, insisteix, d'una banda, que " les coses no són gens fàcils d'analitzar " i la següent afirmació en el sentit que " qualsevol espectador objectiu (...) no vacil·laria a dir, de cadascun :

‘aquest actua en català; o bé ‘aquest altre actua en castellà ‘(tant si escriuen en català com si escriuen en castellà " 14.

No és possible de negar el valor de l'actitud bàsica en aquests casos. Un cert grau de subjectivisme és inevitable. Però la qüestió no resolta és precisament la fonamental, és a dir : en base a quins principis podrà valorar-se aqueixa actitud. El professor Badia hi fa intervenir els criteris de la pròpia consciència 15 i els de " qualsevol espectador objectiu ". Però ho podria demanar-se raonablement si hi ha alguna orientació més explícita. En aquest sentit, crec que algunes de les dificultats podrien obviar-se fent ús de la distinció -- suggerida per Lambert a un altre propòsit -- entre l'ús instrumental d'un idioma i l'ús integrador 16. Ens aproximariem a aqueixa distinció si deïem que l'ús instrumental reflecteix una valoració utilitària, purament pràctica, d'una segona llengua. Pensem en l'aprenentatge de l'anglès com a idioma " comercial ". En tal cas l'ús de la segona llengua no altera l'actitud de l'individu respecte a la pròpia cultura ni la seua identitat lingüística. Aquest ús pot ésser determinat per dues circumstàncies 1) per la necessitat d'una llengua de comunicació més àmplia (= Language of Wider Communication) o 2) pel fet que la segona llengua funcione com a llengua A dins una comunitat de llengua distinta (aquest serà el cas de diglòssia). En canvi, l'ús integrador ens revela un ~~un~~ propòsit "desidentificador " (= des-identifyer), el designi per part de l'individu d'incorporar-se a un altre grup lingüístic, abandonant el grup d'origen.

En tot cas, haurem de traslladar l'atenció al domini de les motivacions psicològiques. A aquest domini és propi de la psicologia social; i, si bé ultrapassa els modestos límits de la sociolingüística, no arriba a les regions pures de la metafísica.

NOTES.

1. Vegeu secc. 1.2.2.
2. Cite el text resumit. Cfr. Allport, op. cit., p.50.
3. Vegeu secc. 2.4.
4. Vegeu. 1.2.2.
5. Contrasteu amb el diagrama de la secc. 2.5.2.
6. Sanchis Guarner, op. cit., p. 44.
7. Vegeu secc. 2.2.3.
8. " Jornada ", 28 setembre 1966.
9. Pedro Gómez Martí, Los tipos psicológicos del pueblo valenciano y su representación en el teatro de Escolante. El passatge correspon a les pp. 9-10 i 31 (començament i final del discurs). València, Diari de València, 1920.
10. Vegeu 1.1.1.
11. 2.2.1.
12. 2.2.2.
13. j. Mª Badia i Margerit, Llengua i cultura als Països Catalans, cit., p.129.
14. Ibi., p. 131.
15. Ibi., 126 i 131.
16. Cfr. Ninyoles, op. cit., secc. 3.0.

2. 3. EL CARÀCTER CONTRADICTORI DELS ESTEREOTIPS.

2.3.1. RECAPITULACIÓ

La sèrie de clixés o estereotips lingüístics que hem examinat ens mostren sobretot una de les actituds possibles, l'actitud idealitzadora. L'esquema de poder (= fonamental i originari) implica un esquema invertit (= compensatori i idealitzador).⁴ El joc d'ambdues pautes ens explica la duplicitat. Salvant que tractem de fenòmens d'ordre qualitatiu, hom podria expressar l'anterior mitjançant la següent implicació matemàtica :

Si tenim dos números A i B entre els quals existeix una desigualtat $A > B$, en prendre els números inversos la desigualtat canvia de sentit : $\frac{1}{A} < \frac{1}{B}$.

Donades dues llengües, anomenarem A a la mesura de poder de la primera; anomenarem B la mesura de poder de la segona; anomenarem $\frac{1}{A}$ la mesura d'idealització de la primera (= pauta invertida); anomenarem $\frac{1}{B}$ la mesura de la idealització de la segona (= p. inv.).

Per tant, donat que en la pauta de poder tenim la desigualtat $A > B$, en passar a la pauta ~~XXXXXXXXXX~~ idealitzadora (= inv. de la p.) tindrem $\frac{1}{A} < \frac{1}{B}$.

Per tant, podrem establir la següent implicació :

$$\begin{array}{ccc} \underline{\text{Pauta de poder}} & & \underline{\text{Pauta idealitzadora}} \\ A > B & \implies & \frac{1}{A} < \frac{1}{B} \end{array}$$

2.3.2. LA " CIRCULACIÓ SOCIAL DE LES PERCEPCIONS ".

Però l'actitud idealitzadora del " vernacle " no és pas l'única que ens trobem. La sèrie de clixés " suavitat ", " dolçor ", " bellesa ", etc. reflecteix aquesta actitud. Però amb la mateixa o major freqüència podem sentir que el català és un parlar " groller ", " vulgar ", " pobletà ", etc. " L'argument més esgrimit -- reconeix Sanchis Guarnier -- és el de no parlar valencià per considerar-lo plebeu, inserrible per a l'expressió culta i elegant. Pretenen reduir el valencià a les esferes familiars, la broma i la xala, les intejeccions i l'esplai popular " 2. I d'esde l'angle estètic hi trobem tota una altra sèrie de clixés derogatoris d'aquella pretesa " dolçor " (llengua " aspra ", deia B. Romaní), pròpia per a la poesia (" freda en si " -- Almu-déver), " bellesa ", etc. El punt és, evidentment, que els valencians ens podem adherir a un ample repertori d'estereotips contradictoris. I el fet que hom sustente ~~xxxx~~ ~~xxxxxxx~~ imatges oposades ens fa sospitar que no estem tractant d'apreciacions objectives, si és cert que dues coses no poden ésser certes i contràries alhora.

Aquestes contradiccions solen cristal·litzar ~~en~~ de forma preferent en afirmacions estètiques. Històricament, els defensors i els contradictors de l'idioma han esmolat llurs armes dialèctiques en aquest domini que, per la seua inefable vaguetat, ha resultat especialment fèrtil. ~~A~~ ~~xxxxés~~ ~~el~~ caràcter al·lògic dels clixés estètics permetria que hom s'adherís a una sèrie ~~a~~ a l'altra segons la conveniència. I fins i tot hom podria subscriure ambdues sèries. Perquè, essent la pauta fonamental la dissimetria, tan si ~~xxxxxxx~~ supravalorem o infravalorem el català, des de l'angle que si-ga, exclourem invariablement la seua " normalitat ". En tots dos casos, en apel·lar a determinades imatges estereotipades no fem sinó justificar un prejudici que, per raons més profundes, ja portem dins. Qualsevol clixé pot ésser útil i servir com a " argument ". La igualtat quedarà sempre descartada, la contradicció entre els clixés existents trairà, amb tot, el prejudici. Deixem, però, aquest tema que hem de considerar més àmpliament. Hem fet aquesta referència per tal de mostrar que la idealització només respon a un sector d'actituds. El contrast es basa en la desigualtat. Doncs bé : la mateixa pauta, que ens serveix per a explicar la contradicció intrínseca dels estereotips existents sobre el català, ens servirà per a mostrar la complementarietat entre ~~un~~ d'aquests sectors (l'idealitzador ~~del~~ català) i les imatges i valoracions mantingudes respecte al castellà.

Dèiem que on el contrast de clixés (i de valoracions implícites) cobra major sentit i nitidesa és en examinar la relació " valencià "-castellà. I en ~~en~~ examinar aquesta relació veem de seguida que ún dels termes, el castellà,

no sol ésser ^{presentat} ~~expressat~~ -- almenys amb la refusió en què ho és l'altre -- amb una estereotípia idealitzadora. L'estètica no sembla ésser una valoració freqüent, tocant al castellà. Hom sol dir, per exemple, que és un idioma més " fi ", però no se'ns diu si és " bonic " o " lleig ", cosa que ~~maxxi~~ sembla dir-se quasi exclusivament del català. Hom sol parlar dels valencians " fins " per a significar els castellandfons. Per tant la " finor " (com la " mossoneria ", en la varietat mallorquina) és un terme ~~xxx~~ de valoració no estètica. En canvi hi trobem aplicades una sèries de qualitats significatives. En els textos examinats anteriorment hom relacionava amb el castellà coses com : " violència ", " enèrgia ", " ritmes " (versus " cadències "), etc. Llavors podem veure una certa " complementarietat " entre els clixés adscrits al valencià (" suavitat ", " dolçor ", " tendresa "...) i els adscrits al castella (" violència ", " energia " ...). El contrast és obvi.

Aquestes imatges no poden ésser enteses idealment, sinó des de la perspectiva que ens dona el conjunt de la situació. En tot cas, el contrast reflectirà la duplicitat de papers que el català i el castellà desenrotllen dins la nostra societat. No hi ha -- i això és important de remarcar-ho -- una contradicció si afirmem que el castellà és "enèrgic " i el valencià és " tendre ", o si afirmem que el valencià és " dolç " i el castellà és " violent ". Al contrari, el contrast suggereix una complementarietat intrínseca -- com la dels sexes. I com en el cas dels sexes també suggereix la dissimetria. La nostra manera

en què atribuïm unes qualitats peculiar a un idioma i
les hi reguem a un altre és significativa. I no és més que
una resposta a la situació sociolingüística en que ens tro-
bem.

Aquesta situació -- no caldrà dir-ho -- és la de di-
glòssia, i en ella el català acompleix les funcions d'idio-
ma privat i familiar (= vernacle) mentre és castellà
funciona com a idioma no familiar -- públic. Ara : quins
valors predominen en el món privat i quins valors predo-
minen en el món públic ? Aleshores ja es fan notòries
les connotacions ~~xxxx~~ socials, ~~xxxxxxx~~ de la termino-
logia. En el món públic prevalen les actituds combatives,
la " violència ", l'" energia "; en el món privat són més
desitjables actituds més tendres i entranyables. En tant
que el català i el castellà juguen papers " complementaris "
no hi trobarem una contradicció intrínseca en ~~els~~ estereo-
tips. De la mateixa manera que la " violència " i l'" ener-
gia ", en l'home no contradueix la " dolçor " i " tendresa "
de la dona. Així, per a indagar les causes de les valoracions
lingüístiques hauren d'atendre a les funcions que cadascun
dels idiomes desenrotlla. I quan parlem de les funcions
que els idiomes desenrotllen, fins a quin punt no estem
operant ja amb categories ideològiques.?

Hem parlat de la " complementarietat " que, a nivell
ideològic, hom ha establert entre els estereotips concernents
al català i al castellà. La qüestió afecta o implica la
pressumpta limitació del català com a sistema lingüístic
estructurat i autosuficient. Aquesta és, plantejada en el
terreny lingüístic, la qüestió de fons. No és aquest el

el lloc per a abordar el problema. Dins el nostre país, la tesi es remunta casualment al segle XVI i ha estat recentment " actualitzada " per Julià Marfàs. Em remet, en aquest punt, a les consideracions fetes per F. Vallverdú dins L'Escriptor català i el problema de la llengua **2**, on el lector trobarà l'oportuna discussió.

Com a il.lustració a aquest apartat presentarem el següent diagarama :

<u>Pauta fonamen- tal</u>	<u>Estereotips</u>	<u>Qualitats</u>	<u>" Usos "</u>
A	'energia'; 'violència'; etc.	independència autoafirma- ció (=sistema lingüístic autosufici- ent).	vida públi- ca; tècni- ca; etc. (=relacions formals)
B	'Belleza'; 'dolçor'; 'suavitat'; 'intimitat'; etc.	les contrà- ries (=sistema insuficient)	folklore; poesia; oració; vida privada; etc. (=relacions no formals)

NOTES.

1. Vegeu 1.2.1.
2. Sanchis Guarner, op. cit., p. 17. Vegeu. 2.5.
3. Francesc Vallverdú, L'escriptor català i el problema de la llengua. Ed. 62, Barcelona, 1958, pp.58 ss.

rit : perquè ja no el tenen. Els altres " acaben desitjant la mort total d'un idioma al qual no han pogut o no han volgut ésser fidels " (2).

L'actitud idealitzadora hauria de créixer entre el " romanticisme tònic " de la Renaixença. No és un accident, a la vista del que hem dit, que aquest moviment fos promogut pels sectors superiors de la societat valenciana (les classes propietàries rurals) tot just quan acabaven de castellanitzar-se. L'ur actitud podia ésser nostàlgica i de fet tractarien molt més -- només -- d'"elevant " l'idioma perdut que de normalitzar-lo en el seu ús. Si la normalització havia de significar precisament una resposta als problemes de la modernització, "llur " tendresa per la cultura regional " expressava més aviat el desig de " defugir el cepte social modern ". Robert Lafont, aquí pertanyen les expressions subrallades, observava el mateix fenomen en un sector dels propietaris francesos 3, el quals havien trobat en això " una ocasió excel.lent per a lluitar pels antics privilegis."³ El mateix autor no deixa d'observar que, malgrat la tendresa que sentien pel vernacle, " els dirigents del moviment (felibre) continuaven parlant en francès en la família, fent educar llurs fills a París " 4.

La llengua de los avis ja en València s'oblida.

Jo cante en eixa llengua, i el meu cantar és
(perd.

I es ma veu llagrimosa com una veu que crida,
enmig de l'alta serra, perduda en lo desert.

" Sens dubte -- diu Aracil, comentant aquest versos de J. Labaila (1866) --, hem d'entendre que els " avis " en

qüestió eren els de la landed gentry, i que qui " oblidava " la llengua del país era exclusivament aqueixa classe. Tota la resta dels valencians (...) estaven lluny d'oblidar " un idioma que era l'únic que usaven normalment " 5.

L'actitud nostàlgica, la " veu llagrimosa " havia de predominar en l'exacta mesura en què els membres de la classe ~~de~~ terratinent " oblidaven " quines eren les causes de llur actitud. Com ho expressava Russell : " L'home sensible plora en veure una simple família pagesa miserable, però considera amb gran fredor tots els milloraments dels pagesos com a classe (...) podem observar aquesta actitud en els poetes de tots els períodes històrics " 6.

Muira, muira l'ingrat que al sonar en sos llavis
per estranya regió l'accent natiu no plora

protestava Aribau. Podem reconèixer aquest mateix to en Carreras Candi : " El entusiasmo que sentimos por ella -- diu -- es íntimo i profundo, más no ha de impedir el reconocimiento de una verdad dolorosa : la lengua materna se retira púdicamente de los grandes centros de población, busca un refugio modesto en el seno del hogar, su expresión mestiza, cada vez más tierna y melodiosa, recuerda las cadencias del moribundo cisne " 7.

En contrast amb tot això, l'actitud (auto)denigratòria lubricarà el mecanisme de la substitució. Així, mentre la subvaloració del propi idioma ens mostraria el procés in fieri, la idealització marcaria el fet consumat.

Caldrà, naturalment, que provenen per què la subvaloració té una relació immediata amb aquells -- individus, sectors,

períodes -- en què es produeix el canvi lingüístic. Direm alguna cosa sobre això tot seguit. Però vull insistir, de moment, que d'aquestes premisses es poden desprendre algunes conseqüències importants. En primer lloc : donat que els sectors que canvien o han canviat d'idioma pertanyen als estrats mitjans i superiors respectivament de la nostra societat, i és des d'aquests sectors d'on, segons una acreditada doctrina, s'irradia la ideologia dominant, tindrem que el tipus de pensament lingüístic dominant no serà gens favorable a una normalització. Segon -- i ja només com a corol.lari --: les eventuais pressions que puguem portar a una normalització lingüística hauran de provenir específicament dels sectors que no es troben -- o no s'identifiquen amb -- les situacions i tipus de pensament modal a què hem fet referència. Això últim és una hipòtesi que no em trobo en situació de demostrar pel fet simplicíssim que hem d'esperar encara si les susdites pressions es produiràn o no. L'únic que podem dir és que les formes i continguts de pensament en què s'expressen aqueixes tendències cap a la normalització són, o poden ésser, " quasi-modals " (no pas " atípiques ") ⁸ en el sentit que poden ésser representatius i comprensibles com a conseqüència d'una certa i inequívoca realitat ^{sub}estructural. Les consideracions fetes dins l'epígraf 1.1.1. hauràn d'ésser tingudes ben en compte per tal de matisar aquestes afirmacions. Passem a ~~xxxxxxx~~ examinar la hipòtesi que l'actitud (auto)-denigratòria és representativa dels sectors que canvien d'idioma (classes mitjanes i petita burgesia). En funció de quines situacions socials es fa intel.ligible aqueixa actitud ?

2.4.2. LES CLASSES MITJANES.

Comencem per recordar que, entre l'actitud idealitzadora i l'actitud denigratòria, no sols existeixen diferències de " to " (el d'aquella, tendre o 'llagrimós'; el d'aquesta, aspre i corrosiu), sinó també d'èmfasi. La idealització, com la nostàlgia, mai no plantejarà cap batalla; en canvi, la denigració és la postura d'~~un~~ ^{sovint} militant, actitud que expressa l'autoodi.⁹ En primer terme, caldrà que expliquem per què l'actitud d'hostilitat militant vers l'idioma ha esdevingut característica de les classes mitjanes. És prou evident que ací -- ni en lloc -- no podem parlar de les " classes mitjanes " com si es tractés d'un bloc monolític amb un sistema unitari d'interessos econòmics o culturals. Però precisament per l'heterogeneïtat de llur composició i la mobilitat característica entre llurs membres converteixen aquest sector social en una significativa caixa de ressonància on guanyen en claredat i en estridència els conflictes que afecten la societat sencera. L'escenari és òptim per a les friccions ~~lingüístiques~~ ^{socioculturals}, per als prejudicis derivats del xoc d'interessos, costums i formes de pensament. I no cal dir que és ací on les tensions sociolingüístiques aconseguen una particular virulència.

És precisament en un sector de composició heterogènia on les diferències d'idioma poden arribar a percebre's com a amenaces actives ¹⁰. Una viva estabilitat de ~~un~~ grup es correlaciona positivament amb el prejudici. Mentre se senti-

~~xxx~~

ran insegurs, els membres de la classe mitjana tendiran a contemplar tot progrés normalitzador com a una potencial amenaça. L'ur posició sociolingüística no ha arribat a ésser, tot cas, tan sòlidament establerta com la de les classes superiors, uniformement castellanitzades (de les quals molts dels membres dels estrats mitjans poden haver " descendit "), ni tampoc com la de les classes inferiors catalànfonas (de les quals molts han "ascendit "). Així, el menyspreu que determinats individus de les classes mitjanes professen per la " llengua popular " neix dels dubtes i vicissituds de la pròpia situació, la qual es veuria seriosament pertorbada per les demandes posades pels estrats inferiors. Esyllt T. Lawrence, en un magistral article sobre El basquisme d'Unamuno al.ludia, a propòsit del sectors anglitzats gal.lesos, a " un viu ressentiment -- qui sap si fins un odi més ommenys emmascarat -- contra l'idioma (...), barrejat amb un sentiment sord d'inseguretad i de por, o de culpa i angúnia. Aquesta mala consciència els turmenta, voldrien alliberar-se de tota obligació lingüística i és per això que sovint -- com hem dit -- acaben desitjant la mort total d'un idioma al qual no han pogut o no han volgut ésser fidels. Aquesta mena d'assassinat lingüístic -- veritable parricidi que resoldria tota obligació envers l'idioma (...) -- causa un greu sentiment de soterrada culpa i d'alliberació alhora, una inestable ambivalència " lo.

L'anterior passatge sembla una descripció indeliberada del fenomen d'autoodi en les seues implicacions psicològiques.

L adenigració del propi idioma serà una racionalització consoladora, una justificació convenient de la pròpia capteniment lingüístic.

Resumim ja : dins els tipus de pensament lingüístic dominants coexisteixen en contradicció només aparent tan la idealització com la denigració del català. La raó d'ésser de les ficcions idealitzadores és d'invertir la pauta de poder, tractant d'assegurar un cert equilibri; en canvi, les racionalitzacions denigratòries mantenen aqueixa pauta en la seua posició directa, que és la "natural ". La denigració lubrica el mecanisme de substitució lingüística, la idealització consagra ideològicament el canvi ja produït. Tant la idealització com la denigració del català exclouen la seua " normalitat " -- ex definitione.

2.5. ENTRE EL XARONISME I LA BUFONERIA.

Aquesta secció és una mera exemplificació de l'anterior. Després d'haver considerat les actituds ideològiques enfront la llengua del país, estarem millor situats per a comprendre aquest fenomen que hom designava amb l'encertat rètol de " xaronisme " lingüístic ¹. Recordem, d'entrada, que el xaronisme sol implicar la bufoneria. La correlació és estricta. " Com més menyspreat i ridícul és un home -- escrivia un filòsof estoic --, tan més llenguallarg. @ alguns compren a l'efecte joves esclaus procaços (= vernae) i esmolen llur poca-vergonya i fins i tot els hi donen mestres, qui els ensenyen a dir ultratges premeditats; i a això en diem agudeses i que gran desvari fóra ofendre's plagasitats i tenir per insult el que diu un amic i anomenar bufoneria el que diu un esclau ! " ². I afegeix : " ¿ Per què ? Perquè qui ho fa no pot menys prear. I aquesta és la causa per la qual també ens diverteix la procacitat de llengua dels nostres esclaus (= vernae) contra llurs amos " ².

Gordon W. Allport, a qui hem citat sovint en aquestes pàgines, veia en la bufoneria un dels mecanismes que actuen generalment en les víctimes del prejudici : " Un còmic jueu, negre, irlandès o escocès pot caricaturitzar en escena el seu propi grup per a la delícia de l'auditori. L'actor es veu gratificat per l'aplaudiment (...) La bufoneria protectora s'esten fins al si del propi grup mateix. Els soldats negres afectaven de vegades entre ells mateixos un " accent negre " summament pronun-

ciat -- com menys respectaven la gramàtica, millor. Assassinar la gramàtica els semblava un plaer; trobaven així una forma de compensar simbòlicament els sentiments de frustració. Es deien ells mateixos " fantasmes ", terme amb un significat que està més enllà de l'humorisme ... " 3.

Perquè -- s'havia preguntat ja Ciceró -- " també cal remarcar que no tot el que fa riure és graciós. De fet, què pot fer riure ~~xxx~~ tant com un bufó ? ".⁴ També en aquest autor descobrim, i potser amb major claredat que en cap altre, la correlació establerta entre el xaronisme lingüístic i la bufoneria.

Valia la pena que adduïrem aquests textos perquè ens posen en condicions d'entendre el caràcter essencial del xaronisme literari del país, entenent per tal aqueixes espècies d'infra-literatura destinades " al poble que no sap de lletra ". F. Vallverdú veia encertadament en el xaronisme " una prova conclouent del procés diglossificador " 5. De fet -- remarca --, " els 'intel·lectuals xarons', a l'hora de redactar 'coses serioses 'recorren al castellà, sotmetent-se a la (...) situació diglòssica ". És sobrer d'insistir que, dins el País Valencià, contem a un formidable stock d'aquests infortunats productes : des del Mare Mulet fins al " teatre valencià ", passant per Bernat i Baldoví i Escalante ⁶ -- amb les matisacions que calguen. Fa dos segles que Civera clamava contra " eixa multitud d'indecents col·loquis plens d'escòndols i porqueries ", i la seua protesta no era, certament, insòlita. Mentre els dos segles han anat escolant-se, hem pogut assistir encara a l'estretor d'un teatre " per a riure ", a la inanitat d'una premsa satírica i a tota l'era de bajanades que anunciava el clàssic conill de Vicenteta.

il·lustraria incomparablement el nostre punt de vista. " La reina Germana no la parlava mai (la llengua catalana), però comentava en una ocasió que : 'dixo doña Hierónima, mujer de Joan Fernández : -- i Quin predicador de butles falses és mon marit !... La reina rió mucho y dixo : -- doña Hierónima, sempre querría que hablássedes en valenciano, que en vuestra boca es gracioso ? I prossegueix : " La commiseració que implicava tal valoració de la nostra llengua, no deixava d'irritar alguns bons valencians, com les dames d'aquest diàleg : 'Dixo la señora Juana Pallàs -- Senyora donya Violente, amagau lo valencià, que castellans van per la terra que per burlar de nostra llengua nos furten paraules i porten-les a Castella per a farses ab ella ..." (...) " El recurs de fer gràcia fou aprofitat per Lope de Vega (...) També Palmyreno intercalava en les seues pedantesques comèdies llatines alguns fragments satírics en valencià vernacle, per tal d'animar-les " 7. Bastarà aquesta al·lusió històrica, tant més significativa per fet d'ésser enquadrada als inicis del procés diglossificador de la societat valenciana.

Caldrà remarcar, en canvi, que aquella actitud perviu encara entre aquells contemporanis nostres que consideren el català com a llenguatge ~~propi~~ " xaró ". Els castellanitzats de valència solen mantenir que els acudits en vernacle posseeixen una gràcia intrínseca, i -- correlativament -- els exabruptes o les grolleries que els mateixos individus instrumenten en català semblen dispensats del rigor amb que inevitablement serien jutjats dits en l'altre -- ~~el~~ ~~propi~~ idioma : el " propi d'ells ". També fa més d'un segle que Galiana denunciava el prejudici d'aquells " qui pensen que el valencià nonés serveix

per a coses de gracieg ". Sembla que aqueix ús de l'idioma acompleix la funció de provar la inferioritat de l'exogrup (= Out-group) respecte al ~~grup~~ grup culturalment dominant (= in-group, des d'aquesta perspectiva). El que per a les classes superiors és part del prejudici vers la " llengua popular ", per ~~als~~ molts serà una simple expressió d'autoodi lingüístic. I és per aquest camí que caldria veure en la tradició vulgarista del país no pas una antítesi de la tradició " cultista ", sinó tan sols dues tendències que, si ~~s'han~~ ~~mantingut~~ ~~sempre~~ ~~una~~ ~~connexió~~ han pogut contrastar-se històricament, han mantingut sempre una connexió interna. Sols més tard, avui mateix, podem veure superat aqueix dualisme per un procés d'amalgamació o de síntesi.

2.6. NATURA O CULTURA ?

2.6.1. EL NOBLE SALVATGE.

En aquest apartat ens referirem de forma explícita a un dels paradigmes que tota ideologia diglòssica ha implicat sempre : aquell que s'estableix entre els dominis de la natura i les regions superiors de la cultura. D'acord amb ell, hom podria conjujar una sèrie inacabable de dicotomies : sentiment versus raó, " parla popular " versus llengua de cultura, " pobles naturals " versus " pobles culturals ", etc. ¹. L'estètica, pel seu cantó, ha exaltat sempre la bellesa " natural " dels vernacles, en tant que parles populars no normalitzades. I aquesta és, en darrera anàlisi, l'antinòmia fonamental que ha persistit, fins ara mateix, en la concepció del català com a " llengua natural i espontània " versus castellà, idioma cultural no espontani. Retrobem ací, una vegada més, la dissimetria, desvirtuada i compensada pel mite del " noble salvatge ". Tanmateix, la simple inversió de la pauta idealitzadora ens mostrarà, també una vegada més, que aqueix noble salvatge pot alterar la seua vestimenta i esdevenir el " bàrbar primitiu ", sense que l'espectador una punta ingenu arribe a explicar-se gaire bé semblant prodigi. Però darrere bastidors la inversió obeeix a una lògica implacable. Com les fitxes del dòmino, hom

pot usar i encaixar, segons l'interesse, el que estava dels o el que estava baix : és el curs real del joc que imposarà l'estratègia. Però no oblidem que hi ha també jugades obligades que arriben a trencar l'ambivalència. No hi ha dubte que, amb l'antinòmia, natura versus cultura s'amaga i disfressa un mateix prejudici. En tots els casos en que podem detectar aqueix dualisme veurem que hom acaba refusant " d'admetre el fet mateix de la diversitat cultural; que prefereix de rebutjar fora de la cultura, a la natura, tot allò que no es conforma a la norma sota la qual hom viu ". 2 El mateix Lévi-Strauss, observa que " el mot bàrbar es refereix etimològicament a la confusió i a la articulació del cant dels ocells, oposades al valor expressiu del llenguatge humà " 3.

Certament, l'ús del paradigma natura versus cultura no és cosa d'avi mateix. Ja hem tingut ocasió de recordar que Jaume Gasull argumentava contra les temptatives puristes de Fenollar :

I no tenteu Deu i la paciència
de gent tan enorme, cruel i salvatge

El contrast es fa més nítid en un passatge de Narcís de Vinyoles (1510) on, referint-se a la seua traducció del Suplemento de todas las crónicas del mundo, afirma que " osó alargar la mano suya para ponerla en esta limpia, elegante y graciosa lengua castellana, la qual puede muy bien, y sin mentira ni lisonja, entre muchas bàrbaras y salvajes de aquesta nuestra España, latina, sonante y elegantísima ser llamada " 4.

És obvi que la consideració del català com a llengua de " conreu espontani i natural " resulta incompatible amb qualsevol esforç normalitzadors. Però aquesta ha estat la ideologia lingüística que ha prevalgut. " Els gramàtics " han estat sovint l'scapegoat d'aquesta ideologia. I, efectivament, com recorda Vallverdú, " l'acusació contra els gramàtics no és pas nova. Unamuno havia dit coses molt gruixudes sobre això i es referia al català literari com a 'llengua de laboratori' ". Més recentment, Julián Marías ha pretès d'adduir, entre els motius " que han disminuït la vigència del català escrit ", " els esforços dels gramàtics i lexicògrafs, i d'altres escriptors, al llarg del segle XIX i en el nostre temps, per a restablir un català 'pur ' (cosa amb la qual) han restat espontaneïtat al conreu d'aquesta llengua " 5. No em rebaixaré pas a discutir tan singular doctrina, ~~XXXXXXXX XX XXXX XX XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX XXXX XXXXXX~~ Em limitaré a recordar que Friedrich Schlegel, ja el 1812, advertia : " constitueix un simple prejudici el que ens mena a considerar els idiomes no normalitzats o que ens són desconeguts com si fóssen intrínsecament incapaços de perfeccionar-se ". I és en el context del prejudici que cal instal·lar l'altra " consideració " de Marías quan -- referint-se tendenciosament als catalans que desconeixen el castellà -- pensa " que estan per sota el nivell històric propi del nostre temps, i pateixen d'alguna forma de 'primitivisme' ". Consideració que acredita que Julián Marías està per sota el nivell de la sociolingüística del nostre temps, i també pateix d'alguna forma de " primitivisme ". Perquè -- hi això són paraules d'À Strauss, i no pas meues, " el bàrbar és, primer que res, un home que creu en

la barbàrie ". Conste : en l'origen l'adjectivació de " primitivisme " sembla imputada al català, com a sistema lingüístic, ja que -- segons diu -- l'unilingüisme seria, en els catalans una " limitació, perquè el català, sense el castellà, no pot constituir " l'instrument i l'expressió de la seva personalitat plena, segura, actual ". Aquestes opinions, que qualsevol lingüista rebutjaria com a ~~un~~ un pur disbarat, no tenen més significació que de corroborar aquella paradoxa del relativisme cultural, que el mateix Sturuss denunciava quan deia que " l'actitud de pensament en nom de la qual es rebutgen els 'salvatges ' (o tots els qui hom decideix de considerar com a tals) fora de la humanitat, és justament l'actitud més característica i distintiva del salvatge mateix " 6.

Una salvetat addicional i innecessària; el primitivisme de què hom ens parla sovint, com a un status nature ; on domina l'" espontaneïtat " i es reprova l'artifici, és també una criatura de la fantasia. Diu J. Bram, textualment : " Les dites societats primitives no posseeixen, per regla, l'espontaneïtat o senzillesa pueril que els atribuïren Rousseau i molts d'altres escriptors d'aleshores. Al contrari, la cerimòniositat de la conversa, els termes diferenciats per a dirigir-se als demés, els tabús verbals i d'altres subtilitats " són característiques de l'estructura ~~xxxx~~ sociolingüística fins i tot de les societats humanes més senzilles 7.

G. C. Pande, al·ludint a les tesis basades en la dicotomia llengua natural/ llengua cultural, ~~ix~~ escriu : " Tot admetent que, de manera general, el llenguatge és part integrant del comportament cultural, hom comprèn avui més clarament els

seus trets particulars, i les velles nocions d'evolució lingüística i de deriva silenciosa son objecte d'una revisió radical. Si el llenguatge és un mitjà de comunicació, aleshores totes les llengües del món, tant les més "primitives" com les més "avançades", semblen, des d'un punt de vista formal, ésser igualment qualificades les unes i les altres per a aquesta funció " 8.

NOTES.

1. Minyoles, Conflicte lingüístic, § secc.4.2.1.
2. C. Lévi-Strauss, Raça i història. Ed. 62. Barcelona, p.42.
3. Lévi-Strauss, p.41.
4. Citat per Sanchis Guarnier, Els valencians i la llengua autòctona, p. 27.
5. Aquesta, i les cites que segueixen referents a L. rías, les deo a F. Vallverdú, L'escriptor català i el problema de la llengua.
6. Lévi-Strauss, p.45.
7. J. Bram, Language y sociedad, p.76.
8. G. C. Pande, Vie et mort des langues, " Diogenes ", 51, 1965.

3. UN EXCURSUS A LA TERCERA VIA.

No sé que s'haja fet fins ara cap estudi de les qualitats o imatges que els catalans no barcelonins acostumen a adscriure, de forma més o menys prejudiciosa, als nostres conveïns de Barcelona. Però l'estudi d'aqueixes imatges o estereotips aportaria, sens dubte, freqües evidències sobre un fet de les conseqüències del qual només parcialment som conscients. Em refereixo als nostres desequilibris interregionals : a les pressions existents entre el fer de lance barceloní i el seu transfons endarrerit de la resta de la societat catalana. Aquesta seria, des del punt de vista psicològic, una aproximació adequada a l'examen de les tensions creades dins la societat valenciana. Val a dir que l'observació del prejudici antibarceloní en les formes en què es desenvolupa dins el seu contron més pròxim -- el Principat --, il·luminaria molts punts innecessàriament confusos del cas valencià.

Deuen haver, en efecte, molt bones raons perquè aqueixa proclivitat tan peculiar a sentir-nos " únics " i " incomparables " haja pogut comptar amb una popularitat tan esplèndida. Nogensmenys, la dificultat està en què, en la pràctica, aquesta singular pretensió ha de basar-se amb freqüència en determinades realitats que també podrien adoptar connotacions ben distintes.

El problema s'ha volgut plantejar en el terreny de l'" és-

ser ". El plantejament mateix és simptomàtic. Ens demanem si els catalanòfons del país " som " o "no som " catalans. Després venen les " qüestions de noms " i tota mena d'argumentacions en pro de o en contra de la nostra catalanitat. Contrasta i sorpren la poca atenció que s'ha dedicat, en canvi, al prejudici o a la ideologia que es projecta sobre els punts debatuts. Hom ha dit que l'interès per les " essències col·lectives ", pel mode d'ésser ètnic -- real o imaginari -- sol sorgir d'algun sentiment d'inferioritat. És difícil de subscriure totalment aquesta hipòtesi. Però, en canvi, sembla indiscutible que una recrudescència dels estereotips col·lectius resulta tant més convenient com la quantitat de prejudicis compartits disminueix. Un fort desequilibri social tendeix a compensar-se a través de mites psicològics. Amb dissortada freqüència, el que se'ns diu és això : " Som víctimes d'una conspiració exterior; la organitzen els dimonis. La nostra posició és insegura i el perill imminent ". I és així com, al temps que s'instaura una campanya pneumàtica sobre les pròpies essències, es projecta el prejudici ~~xxxxx~~ contra l'exterior : la xenofòbia, l'aïllament i el temor al forani són part inconfundible dels sistemes.

I com a ingredient inseparable, la idealització compensatòria, l'objectiu obvi i primordial de la qual ~~sembla~~ consistir a elevar " allò nostre " en tals termes que la correlativa degradació " d'allò vostre " serà una implicació inevitable.

Hom diu, també, que els daltabaixos públics, com els privats, solen conduir a l'autoanàlisi; però amb igual o

amb major freqüència ens condueixen a una compensació fictícia, a la megalomania o a un cert sentiment compensat de la pròpia superioritat. Res d'això últim no és recomanable. I és dur -- i tampoc no és recomanable -- d'acceptar que davant un complex d'inferioritat no existesca un altre remei que adoptar l'extrem oposat i proclamar les pròpies excel·lències fora mesura. Perquè, al cap i a la fi, això no és sinó una forma de postular l'irracionalisme, i l'irracionalisme ens aboca inevitablement en un carreró sense sortida.

La ~~maxima~~ estereotípia peninsular deu molt, en efecte, a la pèrdua de Cuba i de Filipines. Després de la liquidació de les darreres colònies sorgeix la idea de la hispanitat, la literatura sobre la raça i, a la presidència, la generació del 98. En endavant, els moviments ideològics del centre ballaran en la corda fluixa dels sentiments d'inferioritat i les seues compensacions literàries. J. Costa traçaria la seua descripció d'un " complex hispànic ", i no es tampoc gens casual que fos precisament José Ortega qui s'ocupàs d'escriure una Topografia de la soberbia hispànica. Val a dir que els homes del 98 eren més propensos a la mitomania que no pas * a l'anàlisi rigorosa : la metafísica coronava, per tant, laur opció política.

I llur opció política es basava, dissortadament, en l'orgull de la pobresa i en el menyspreu de la tècnica i Caldrà ~~Rex xxx~~ recordar ara la significació de tants al·legats de La Rebelión de las masas ? No sembla sinó que, en el fons, la maniobra es reduïa a "fer de la necessitat virtut ", i així els intel·lectuals del 98 pogueren veure's temptats de reprovar virtuts que, almenys de moment, no es podien igualar. Un

entre el prejudici anticatalà i alguns dels mecanismes que hem tractat en aquest llibre. I d'entrada serà bo de recordar que Barcelona ha arribat a simbolitzar, de fet, els progressos culturals moderns dins l'àrea cultural catalana. El seu impacte sobre la zona menys avançada consistiria en el que avui es diu "efecte exemplar" (= demonstration effect) en els terrenys més diversos. Era això el que per a uns significava un repte, un estímul una promesa i per als altres era un "perill", una amenaça. El fet era que l'exemple barceloní impugnava l'statu quo de la zona endarrerida. I és massa òbvi que aquells qui tinguéssin bones raons per a tóner el canvi -- les classes superiors locals-- s'esforçarien a fomentar el prejudici. En definitiva, fora més "econòmic" de rebutjar aquelles novetats perturbadores i tancar la jurisdicció corresponent amb clau, passador i cadenat, que no d'adoptar-les amb prodigalitat quicida. La tensió consegüent hauria d'expressar-se en antinòmies que no feien sinó encobrir una realitat odiosa. I no és pas la menys significativa l'establerta entre "català" (llengua normalitzada i moderna) i "valencia" (parla popular i vernacle). Antinòmies que es renumirien en : progrés ~~xxx~~ versus estagnació. Així doncs, la méfiance anticatalane, amb les seues implicacions interclassistes i amb la seua seqüela localista, esdevindria un simple reflex defensiu, una "màscara per al privilegi".

El prejudici era, així, difós per aquells qui en podien extraure algun benefici. I, hàbilment explotat per les classes superiors, podia impedir una anàlisi racional, postergant una solució realista del conflicte central.

I cal avisar que aqueix " conflicte central " no era essencialment " extern ", sinó tot al contrari. L'exemple barceloní no feia sinó dramatitzar els nostres propis mals domèstics : caldria assenyalar els defectes de l'estructura econòmica; el precari aïllacionisme creat, de cara a Barcelona, pels interessos dominants (amb la contrapartida inevitable); les tensions socioculturals que ja hem plantejat; etc.

Si aquesta és, en línies generals, l'estratègia de les classes superiors, no deixa d'ésser significativa l'actitud dels ~~XXXXXX~~ estrats mitjans. Una mica de reflexió ens faria veure en quina mesura el procés psicològic que impulsa el prejudici anticatalà està correlacionat amb l'autoodi. L'hostilitat preconcebuda vers " allò català " no és, a certs nivells de la societat valenciana, sinó un reflex del sentiment d'inferioritat que molts individus experimenten per posseir els trets -- idioma, cultura -- que menyspreen en el propi grup ¹. Les actituds prejudicioses respecte a " Catalunya " tenen ací un caràcter projectiu que podríem assenyalar com una " autoreferència inconscient " a la pròpia situació.

J. Fuster va fer alguns suggeriments a aquesta qüestió, des d'un altre angle. " Una (...) projecció del ressentiment provincià dels valencians recau sobre els altres pobles provincians. És un ressentiment que podem observar ben net en aquells paisans nostres que manifesten alguna fòbia contra el Principat i els seus homes. La veritat és -- diu una ^{DOC} ~~XXXX~~ perplexa -- que resulta una mica penós de definir, i no hi ha dubte que també oculta un complex

d'inferioritat ". I més endavant explica : " En el fons no és sinó una enveja palinària de comprovar que algú escapa a la ~~nostra~~ sort -- a la nostra dissort -- : enveja que mai no s'adreja als castellans, els quals, per entonemàcia, són ciutadans de primera " 2. Aquesta superioritat dels castellans com a " ciutadans de primera " es troba com " prevista ", potser acceptada. La constatació és certa.

En canvi, la " realitat de Catalunya " ens sembla fraudulenta. La comparació amb Catalunya (= Barcelona) ens produeix un sentiment de 'minusvàlua, aguditza el nostre sentiment de privació relativa. Hume va assenyalar que l'enveja només sorgeix quan la distància entre els altres, més afortunats, i nosaltres és, en tot cas, prou petita perquè ens hi puguem ~~razonablement~~ raonablement comparar. També podríem aplicar a aquest fenomen la " llei de les petites diferències " enginyada pel fundador de la psicoanàlisi. O adduir aquell vers de Maragall ; com a il·lustració supèrflua i divertida :

També jo he tingut enveja i mala bava
per corrompre la glòria dels demés
allí on he crescut que no arribava,
no he volgut que cap altre hi arribés 3

Però la dificultat d'això rau en què l'" enveja " és un pecat, i el ressentiment i la supèrbia. I è X com fer acceptable la nostra tesi sense veurem's forçats a postular una " ànima col·lectiva " (= Volksgaist) ?

La qüestió, reduïda als seus termes més simples, podria

formular-se així ; " hom pot adscriure determinades característiques a un grup i odiar-lo per aquesta raó, degut a que està en conflicte ell mateix a propòsit d'aquelles qualitats " 4. És aleshores que el prejudici aconpleix una funció psicosocialment definida, un propòsit d'auto-gratificació.

Hom acusarà els " catalans " d'ésser orgullosos, egoistes, interessats, individualistes, exclusivistes i " molt seus ". Però si bé ens hi fixem, veurem que es tracta de l'enunciat negatiu d'una sèrie de qualitats presumptes que, aplicades en un altre context, tindrien un valor positiu. I així : " ambició " (esperit d'empresa) iniciativa), " exclusivisme " (cohesió de grup, lleialtat comunitària) " molt seus " (consciència cívica), etc. Simplement : la méfiante anticatalana pot ésser una racionalització consoladora i compensatòria de la pròpia situació. En efecte : no costa gaire adonar-se que es tracta d'una projecció quan hom considera la freqüència amb que els valencians es planyen de " manca d'ambició o d'iniciativa, d'esperit col·lectiu, d'interés cívic, de cohesió cultural. La imputació que, p. ex., els " catalans ~~estimen~~ excessivament o exagerada llur llengua sol ~~no~~ ésser molt corrent entre els valencians castellonitzats que semblen justificar, així, llurs propis prejudicis lingüístics. Si l'status és l'arrel primària del prejudici (G. Murphy), és evident que la mòdica proporció d'autoestima que els valencians " fins " poden extraure tot compa-

rant-se amb els valencians " baixos " (catalandòns)
es vau considerablement reduïda tot comparant-se amb els
" catalans ". Arribem, doncs, a la paradoxa que els valen-
cians reproven llur propi grup per manca d'aquelles qua-
litats perverses que imputen als " catalans ". Dit d'una
altra manera : adscriuim determinades qualitats -- reals o
imaginàries -- als catalans i " sembla " que els menyste-
nim per aquesta raó. Però el fet és que nosaltres ens tro-
bem incòmodes a propòsit d'aquelles mateixes qualitats.

Robert Merton ha recomptat les virtuts de Lincoln,
segons els seus biògrafs, i en~~xxx~~ aquesta llista se'ns
recorda que era " sobri, laboriós, àvid de coneixements,
respectuós amb els drets de l'home corrent, i molt afortu-
nat per a escalar les oportunitats des del grau m baix fins
el nivell més ~~xxx~~ respectable del comerciant i el juriscon-
sult " **•**. Doncs bé : Robert Merton adverteix que aquestes
mateixes qualitats que s'exalten en el president nord-ame-
ricà, s'usen també per a racionalitzar l'antisemitisme.

Assa~~x~~gem una llista de tòpics vulgars i ben coneguts
sobre els homes del Principat i una altra de tòpics, igual-
ment vulgars i ben coneguts sobre l'estat de coses domès-
tic; la llista és selectiva i purament exemplar :

t ò p i c s

CATALANS

" Interessats "
" gasivers "
" exclusivistes "
" ambiciosos "
" industriosos "
Etc.

VALENCIANS

" maninfotistes "
" pròdigs " (Cfr. falles)
" mancats d'esperit cívic "
" no tenim esperit d'empresa "
propensos al " pensat i fet "
Etc.

Si volíem expressar-ho en forma més impressionant, diríem : " allò català " manifesta les pròpies infraccions del " superego " (= consciència), en tant que " allò valencià " ~~manifesta~~ reflexa els impulsos de l' " id ". Però deixem-ho com estava. L'únic que volíem subratllar és que l'exemple barceloní exercix, de manera més o menys intensa però constant, un impacte irritant sobre determinades consciències.

Hem tractat de mostrar que la mèfiance anticatalana és, ben sovint, l'index exacte de la frustració i l'autoodi que caracteritzen determinats sectors del país. En bona part, aqueix prejudici funciona com un mecanisme de defensa contra les autorrecriminacions, com un mitjà d'augmentar l'autoestima amenaçada. Però insistim que, en tot cas, l'actitud dels castellanitzats de València de cara al Principat és essencial vivalent : l'atracció i el refús són

complementaris. La fòbia anticatalana els proporciona, fins a un cert punt, una mena de vàlvula d'escapament a les aspiracions frustrades i els ofereix un fàcil descàrrega del conflicte real que no volen admetre i que -- precisament per aquesta raó -- projecten cap enfora. Aquest conflicte deu ésser comprès examinant la peculiar situació que ocupen els estrats mitjans -- com a "terra de ningú " o escenari de pressions contraposades -- dins el conjunt de la nostra societat.

Ja fa algun temps que Unamuno, en les seues Andanzas y visiones españolas, assegurava -- de l'idioma, però tant se val -- que " el valenciano es un catalán despotenciado ", i ha transcorregut molt des que don Marcelino ens atribuïa als valencians una mena de bilingüïtat " sortosa ". La idea de l'hibridisme ens transporta, de bell nou, a parlar de les " essències ". No fa gaire, algú mantenia que no som catalans, sinó " una graciosa mixtura " : bilingües, culturalment mestissos, socialment indefinits. En la discussió d'aquests tèmics opera sempre, explícitament o implícitament, el contrast amb els " catalans ". I en aquest punt l'estratègia exterior i la ideologia dels de dins han ~~xxxx~~ han arribat a un alt grau d'homogeneïtat. De cara al Principat, sobretot, hom coincidia en l'intent de definir-nos com a indefinibles : " únics " i aberrants alhora. Però, dissortadament, aqueixa pretensió extravagant havia de fonamentarse en determinades propietats que, si eren aplicades a una altra gent, tindrien connotacions del tot indecifrables. El " mestissatge ", per exemple. Ara : les malalties imaginàries també exigeixen diagnòstics reals. I l'" hibridisme "

valencià, si té algun sentit, és l'ideològic i no és de cap manera una condició intrínseca i eterna de la nostra societat. Precisament perquè el mite en qüestió ha ardevingut l'expressió d'uns interessos bastant definits, no podem discutir-lo " en ell mateix ", sinó en relació amb les situacions socials que el determinen. Subratllem que tota la mitologia vulgar sobre l'"hibridisme", el "bilingüisme" i el "mestissatge" es planteja en funció d'un dilema real els termes dels quals no sempre arriben a explicitar-se. A banda de si els valencians "som" o "no som" catalans, de si "som", o "no som", bilingües, com a condició intrínseca i predeterminada, o de si constituïm -- o no -- una espècie única i aberrant dins l'univers, el que ens cal saber és quina serà l'orientació del nostre futur.

El tòpic de l'hibridisme té poc a veure, certament, amb els orígens. Si volíem remuntar-nos a l'època de la Reconquesta per veure-hi clar, perdriem el temps. I no és que hajem de negar determinades realitats històriques, com ara la diversitat dels primitius colonitzadors, les repoblacions successives, etc. Aquests fets tenen una relació amb l'assumpte : si més no, de poder-nos furnir d'un arsenal d'"arguments" per a justificar qualsevol punt de vista; però aquest punt de vista serà invariablement prospectiu o immobilitzador, no pas retrospectiu. El que hom es pregunta és, al capdavall, i quina és la posició del País Valencià de cara al futur?. I és llavors quan veiem que el tòpic de l'hibridisme farà possible "la impossible opció de no optar". La tercera via.

València " dues voltes desposada, amb lo Cid de Castella i amb Jaume d'Aragó ... ", proclamava V. W. Querol. Però, entenguem-nos : quan V. W. Querol escrivia aquesta estrofa, " Lo Cid " significava, concretament, el senyor Cánovas, i més en abstracte, ~~xx xxxxxx xxxxxx~~ l'aliança oligàrquica de la Restauració; " ...de Castella " significava, a tot estirar, la classe latifundista castellana. D'altra banda, la invocació tòpica a " En Jaume " s'associava automàticament a la incipient politització dels renixentistes del Principat i a l'impacte tan poc confortable que aqueix fenomen podria exercir, a la llarga, en els col·leagues valencians. El dilema era latent. I, si agafem la metàfora per on es pot entendre, veurem que l'escriptor valencià optava per no optar, aparentment almenys. Optava per la tercera via : l'hibridisme (simbòlicament traduït pel doble desposori). Però aquesta " tercera via " era impracticable, perquè no conduïa enlloc. L'actitud era purament reactiva.

Hi ha, ara, dos aspectes del tema que cal conciliar. Un -- del qual ja hem tractat -- és la pressumpta indefinició cultural i lingüística del país; el segon, la seua indefinició social. Hi ha, entre ambdós aspectes, una correlació significativa.

La pressumpta promiscuïtat lingüística dels valencians ha cristal·litzat, com ja sabem, en dos tòpics : el del " bilingüisme " i el de la " llengua " valenciana (en tant que llengua oposada al català). Tots dos han trobat els seus advocats més conspicus entre les classes superiors valencianes. És a dir : entre aquelles classes que ni són

" bilingües " -- donada la seua condició de castellanitzades --, ni practiquen -- per tant l'" idioma " que tan desinteressadament defensen. La incongruència és només aparent.

Perque, en efecte, si ens hi fixem ~~XX~~, veurem que només dins els estrats superiors de la nostra societat podria parlar-se d'" indefinició " lingüística, com una mena d'autoreferència. De fet, són aquestes classes ~~XXXX~~ ~~XXXX~~ ~~XXXX~~ ~~XXX~~ les que han pogut -- virtualment -- usar tots dos idiomes, el castellà i el català, i esdevanir bilingües. Ni els castellandòfons de terra endins ni els valencians catalanoparlants han estat bilingües, per definició. " Usar " el castellà no és, òbviament, ésser bilingüe. El bilingüisme existeix en la mesura en què ~~XX~~ / dins els sectors que ~~XX~~ canvien d'idioma. I d'aquest procés hem d'excloure el sector " xurro ", de parla castellana. També haurem d'excloure el " poble " : la majoria catalanoparlant. Resta, així, una zona imprecisa, indefinida, integrada per les classes superiors i part de les classes mitjanes urbanes. Aquelles que tot podent usar el català han optat pel castellà. És ací, justament, on l'estampa de l'hibridisme té alguna relació plausible amb els fets. També és, justament ací, on podria prosperar el mite d'una llengua autòtonament valenciana : un espectre invocat ad hoc per quatre o cinc ments fòssils, resoltament oposades a la normalització lingüística.

I passem al segon punt. La pressumpta indefinició social ~~XX~~ ~~XXXX~~ de València ha donat impuls a algunes afirmacions desgavellades, en dos aspectes : la inexistència d'una

classe dirigent definida i l'assumpció, igualment errònia, que ací tot som poble. Hem ha parlar així de l'evanescència del les classes ~~xxxxxxx~~ directores i de l'absència d'unes minories " responsables ". No negue, tanmateix, el sentit " moralitzant " d'aquestes tesis: es tractaria d'inferir l'absència d'una classe dirigent a partir dels trets indeitjables que aquesta classe ens presenta. El ruralisme, la castellanització i la devoció centrípeta són signes ben notoris de l' " absència " d'una classe dirigent. Però fora d'una interpretació retorçada la qüestió no té sentit. Al capdavell, les classes dirigents, quan dirigeixen, no sols estan en l'ur dret d'adoptar l'estratègia que més els aprofite, sinó que fins i tot podrien semblar incompetents si no ho feien.

Ara : és obvi que considerar " el poble " com un grup genú, unitari i indiscriminat, és una perspectiva ben peculiar de les classes superior, distanciada de la resta de les classes. Provar fins a quin punt el " poble " ha arribat a autoidentificar-se, en un determinat moment amb aquest terme (front a les classes superiors), fóra prou senzill. Seria, per exemple, la història del blasquisme -- de la petita burgesia -- amb el seu òrgan d'opinió El Pueblo.

Tanmateix, la perspectiva de les classes superiors hauria d'exigir una síntesi més harmònica. L'ur " fidelitat a la terra " -- en un sentit molt literal, perquè parlem de classes propietàries rurals -- i, d'altre cantó, la devoció centrípeta, demanaven una conciliació ideològica. Calia desconnectar definitivament el pèndol dialèctic de la histò-

ria i posar-se a pensar en les essències. Instal·lats en aquest domini, el tòpic de l'hibridisme, per la seua vaguetat inefable, resultava especialment útil.

En resum. L'hibridisme, la tercera via, el " ésser i no ésser ", el mestissatge, i tantes altres coses, no són més que expressions mitològiques del conflicte entre grups socials i entre idiomes. Només que parlar d'hibridisme, en comptes de grups socials i d'idiomes, ens estalvia el treball d'entendre'ns amb els complexos trencacaps que la nostra situació històrica ens planteja. És, sobretot, un esforç per desviar l'atenció pública dels concrets i dissortats problemes reals. Cal reconèixer que la població potencial d'addictes al mite és encara suficientment ampla per a recompensar l'intent.

NOTES.

1. Minyoles, op. cit., secc. 3.0. i ss.
2. Joan Fuster, Academes als val noians, pp. 196-7.
3. Citat per E. Muñoz Espinalt, Sentit polític dels catalans. Edicions d'Aportació 16 Catalunya, p. 18.